

Jos. Wester:

Na bajnem Kleku (1182 m)

Gora, ki je kakor bratom Hrvatom tudi nam Slovincem dobro znana kot kresno zletišče in rajališče vseh čarovnic in čarodejev, o kateri priča narodna pripovedka, da dremlje v njej ali na njej junak vseh junakov, kraljevič Marko, gora, ki slove po svojevrstni obliki in izpostavljeni osamljenosti — splendid isolation — daleč po jugoslovanskem svetu, ta gora je Klek pri Ogulinu. Kdo, ki je bil kdaj na Kumu, na Lisci, na Gorjancih, na Mirni gori, na vrhovih Savinjskih Alp, ni opazil v jasnem ozračju na daljnem jugu čudovitega roglja bajnega Kleka? In kdor potuje po Gorskem Kotaru ali po liški železniški progi, temu se proži od raznih plati pogled na to sicer ne posebno visoko, a spričo svoje bizarne oblike pozornost zbujujočo apnensko grmado.

Ni čuda, da Homer naših Gorjancev in Bele Krajine, Janez Trdina, v svojih spisih često omenja Klek, ki ga je na svojih hodih po Gorjancih rad opazoval, ne da bi se mu bil sam kdaj približal, kaj še se nanj povzpел. »Ta čudna gora stoji od drugih tako razločno, da upira vanjo vsak popotnik najprej svoje oči in zvedavo povprašuje, kako se zove, poleg katerega mesta se dviguje in kakšna ji je narava in lastnost. Naši rojaki vedo precej, da le ime slišijo, kaj pomeni, in to znanje jim zbuja spomin na sto pripoved, katere so čuli v otročjih letih. Oko jim obtiči na Kleku, da se ga ne morejo nagledati. Domišljajo se coprnice, ki letajo nanj hudiču v goste...«¹

Tudi mene je že mikala ta zanimiva gora, kadarkoli me je privedla pot v Gorski Kotar, a vselej sem se moral tej želji odreči. Letos pa, ko sem se vračal iz Bosne preko Plješevice in mimo Plitviških jezer ter se mi je pred Plaškimi pojavil vedri vrh Kleka, si nisem mogel kaj, da ne bi v Ogulinu prekinil vožnje s trdnim namenom, da posetim ta naš mali Matterhorn.

Moj hotel ima zanimivega soseda: tik njega stoji stari frankopanski Zulum-grad, nekdanj ponosna stolica mogočnih hrvatskih vlastelinov, sedaj klavrno zatočišče hajdukov, ki jim je roka pravice od-

¹ Izprehod v Belo Krajino, str. 139.

kazala tu za zamreženimi linami začasno bivališče. V večerni soparici sem si v hotelu napravil potovalni načrt za naslednji dan: dopoldne na Klek, popoldne z vlakom proti Ljubljani, kamor naj dospem še isti večer. Posetil sem še katoliško cerkev, edino zanimivo stavbo v mestu, ogledal sem si zviška Djulin ponor rečice Dobre, edino prirodno zanimivost v kraju, lični spomenik kralju Tomislavu, postavljen ob prvi tisočletnici (1925) hrvatskega kraljestva, in Ogulin je bil zame opavljen.

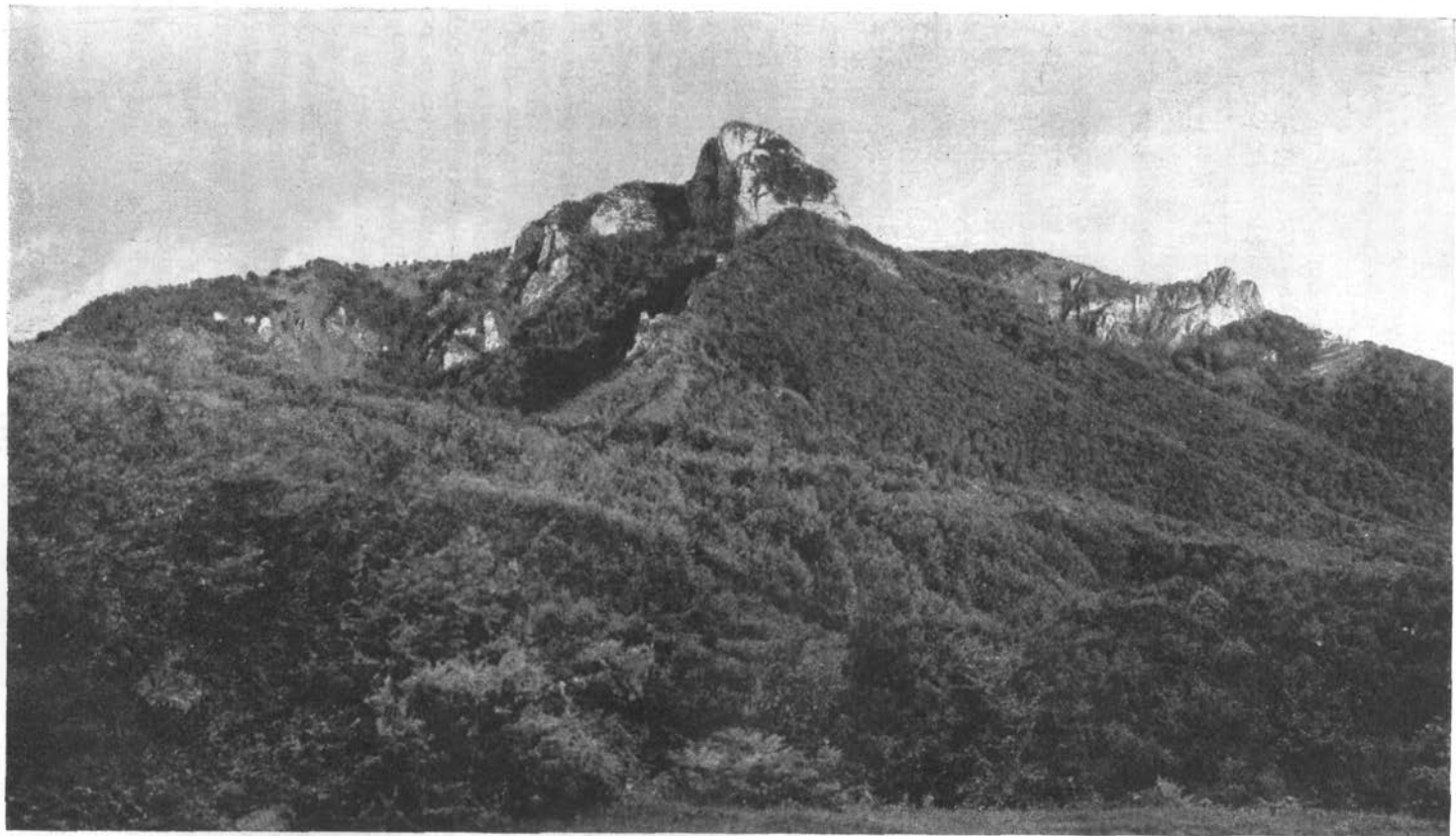
Drugo jutro pa rano pokonci, oprtnik na rame in pot pod noge! Samevala je še prazna cesta, ki drži ven iz mesta proti Molinarijevemu mostu. S tega in onega dvorišča se je oglašala petelinja budnica. Pri prvem vodovodnem izlivku sem se oteščal s hladno vodico, da sem korakal nato strumno dalje naravnost v smeri proti visokemu cilju, skalni glavi Klekovi. Že so jo bročili prvi solnčni žarki, ki so na povsem jasnem nebu obetali vroč dan. V Sv. Petru, prvi vasi izven Ogulina, sem srečaval zgodnje vstajače, ki so se nemalo čudili, da stopa mimo njih samcat turist, brez palice, razoglav, češ: Odkod se je vzela, kam tako hiti? — »Dobro jutro! Na Klek!« jim je bil moj odgovor in odgovor.

Po Molinarijevem mostu, čvrsti zgradbi iz rezanega kamena, sem prekoračil Dobro ter zavil po kolovozu v breg v Puškarić selo. Ženica, ki je pasla na livadi kravo, mi pove, da lahko dobim v njeni hiši mleka, sinoči namolzenega. In res, oglasil sem se pred hišo z napovedano številko in čilo dekle mi je postreglo s skodelico mleka, da mi ni bilo treba teščemu poti nadaljevati. Ko jo vprašam, ali je že bila letos na Kleku, mi smehljaje odvrne: »Još nikada! Nas je tamo gore strah! Visoko je!« O blažena preproščina!

Nadaljnja hoja po dobro markirani bližnjici preko puste rebri, porasle z redko »šikaro«, me je privedla na prašno Mrkopoljsko cesto. Solnce me je že pričelo ubadati v tilnik, da sem si ga zasenčil z robcem. Kreniti bi bil moral s ceste naravnost v smeri proti Kleku, a ker sem bil zgrešil rdeče znake, sem v dokaj večjem loku po »livadah« — tako mi je neki voznik označil jase med bodičastim grmovjem — dospel na razgledno planjo Oštrovico (722 m). Odtod se more jasno premotriti ves nadaljnji vzpon. Po skalnem kolovozu sem v velikem loku prispel v planinski okoliš nad Musulinovim potokom. Po sočnih pašnikih si je sivo govedo mulilo jutranjo pašo, »čobani« pa so radovedno motrili turista samohodca.

Na prisojnem pobočju Podkleka! V gosti, visoki košenici tonejo rdeči kolobarčki markacije, čebele šumno brné po medovitem cvetju sočnega planinskega rastja, debele rdeče jagode mi kar spotoma nudijo sladko osvežitev, dokler ne prisopem v bukovje na podanku, ki se dokaj zložno dviga proti pečinasti vrhunski grmadi. V oddih sedem na sedelcu pod krivenčasto bukev ter uprem pogled na bližnje strme stene južne plati Kleka.² Ugibljem in ugibljem, kod neki drži

² Baltazar Hacquet, klasični naš gorohodec in potopisec, omenja te stene kot neprehodne: »Ker ne more na navpične stene nihče priplezati, imajo zato čebele tu često obilne zaloge medu.« (Gl. *Oryctographia carniolica*, IV. [1789], str. 36.)

Klek pri Ogulinu

Foto Lj. Griesbach, Zagreb

plezalna pot po teh stenah, zakaj le po njih sem si predstavljal najbližji dostop na vrh, ki ga označuje visok drog, bržčas okrnjeno triangulačno znamenje. Veličasten prizor, ki človeka prevzame! V popotni zapisnik sem si brž s svinčnikom načrtal bežno skico te zavzetne prirodne pojave, češ, da si pozneje laglje osvežim spomin na to oprezovanje pred strmim mogočnikom. Smo pač zastareli planinci, ki ne nosimo s seboj fotografske priprave, da bi slikovite prizore kar hipno snemali na film! K opremi sodobnega turista sodi vsekakor tudi fotografska kamera. To moram izjaviti v pobudo vsem, ki zahajajo v planinski svet, da si tako naberó vidnih spominkov za svoje popotne albume ter zbude tudi v drugih če ne zavisti, pa vsaj željo, da bi take lepote videli kdaj sami v naravi . . .

Kako prijetno me je iznenadilo, ko pridem pod sivo steno, kjer sem si prej v mislih trasiral napol plezalno pot, ter najdem, da se steza vije zložno dalje ob zapadni steni! Tem ugodnejše mi je bilo, ko sem stopil z razgretim prisoj v debelo senco v zaščiti nad sto metrov visoke skalne gmote. Tak hlad je vse drugačen kakor senca pod košatim drevjem. Zato pa bi popoldne, ko beli solnce te stene od zapadne strani, hoja tod ne bila priporočljiva. V neurju pa si lahko poiščeš zavetje v skalni duplini, v »skloništvu Sljemenca«, kjer je pred leti samotaril ogulinski domačin, čudak pustinjak, ki se je bil naveličal posvetne rabe ter se preselil semkaj v odljudno samoto, kjer je došlece »častil« s črno kavo ter jim v duševno razvedrilo citiral verze iz latinskih in grških klasikov.³ Mož vsekakor ni imel slabega estetskega ukusa. Učenjaki iz sodobne šole ne bodo več mogli ne sebi ne drugim jasni misli in vedriti duha s citati starih klasikov.

Kar premalo napora mi je nudila ta obrobna pot, tako da sem že iskal strmejše bližnjice, da bi se po njej prej vzel na zaželeni vrhunec. Evo na steni znaka, kjer se odvaja levo pot na Klečico! Puščica na desno pa kaže na Klek sam — »15 minut«. Poslej je steza dokaj strmejša, toda mestoma so ublažili hojo s podloženimi kamnitimi ploščami, tako da stopaš po njih kakor po stopnicah. Na zgornjem robu tega vzpona se znajdeš na trati, iznad katere se pne na vzhodni strani zadnja strmina in — vrh Kleka. Le na enem mestu se je treba oprijemati z rokami, da z lahkoto zavzameš skromen kaminček, ki ga neki opis označuje kot »opasno« mesto. Kako relativnega pomena so često take označbe! Kar je temu v strah, je drugemu v prijetno izmeno.

Točno o pol osmih — po opravljeni hoji 3 ur in 20 minut — sem stopil na vrh Kleka, na sijajno višavo, odkoder se mi je razgrnil nepopisno lep razgled. Kot velikanski relief se širi vsenaokrog valovita krajina; iznad nje kipé hrbti in vrhovi Gorskega Kotara, na severu jo obroblyajo naši dobri znanci Risnjak, Loški Snežnik, Gorjanci, zagrebško Sljeme, Kum, na skrajnem robu še z robljeno kopreno zastrti vrhovi Savinjskih Alp. Na jugozapadnem robu se vleče par sto kilometrov dolga rajda sivega Velebita, na jugovzhod-

³ O tem puščavcu mi je med vožnjo na povratku proti Ljubljani pripovedoval ogulinski rojak, po poklicu odvetnik v Požegi. W.

nem koncu pa uzrem markantni obris Gole Plješevice (1649 m), ki sem ji bil pred dvema dnevoma stopil na teme. Njen profil od te strani povsem nalikuje Loškemu Snežniku, kakor ga opazujemo z naših vidikov na severu. Prečnico čez ta obsežni krogozor v tipični dinarski smeri pa tvorita Velika in Mala Kapela, ki se na jugu končuje v Seliškem vrhu (1280 m) nad kotlino Plitviških jezer. Bližnjo Bjelo Lasico (1533 m) pokrivajo še snežišča — tako se ti zazdi na prvi pogled — dokler se ne uveriš, da zreš na njej le gole bele apnenske pečine. Proti vzhodu pa se valovi hribovje Hrvatske in Slavonije (Petrova gora, Papuk itd.). V podnožju se vije kakor zelena kača rečica Dobra. Izmed večjih naselbin ti mahajo v oko Ogulin, Gomirje in Vrbovsko.

Teme na vrhu je eliptična trata, ki zavzema kakih 60 kvadratnih metrov, tako da se more na njej kretati in polegati tudi večja družba izletnikov. Ni pa tako obsežna, kakor jo opisuje Trdina v svojem klasičnem opisu »Kresne noči«.⁴ Ob takem solnčnem sijaju, kakršnega sem doživljal tačas na Kleku, mi je bilo seveda nemogoče, da bi se zamislil v fantastične prizore, ki so se vršili tri dni prej, v kresni noči, na tem mestu. Tedaj bi videl na čarobni gori prostorno planjavo, sredi nje kamnito mizo, okrog nje čevljarke stolčke za čudne goste, dalje plesišče za več tisoč plesalcev in plesalk, v ozadju na visokih odrih pa peklenske godce — črne mačke. Strahoma bi gledal, kako se je izpod gore z velikanskim treskom dvignil satan v rdečem plašču, z bleščeco krono na rogati glavi. Strmel bi v divje pirovanje in peklensko strastno rajanje te pisane družbe, ki je privršela semkaj z vseh strani. Kako bujna je ljudska fantazija, kako živo opisuje naš pripovednik ta pošastni raj! Ne vem, ali je naš Brueghel, Hinko Smrekar, ta peklenski vrvež že živopisno oveko-večil. Trezno sem pomislil: Vraževerec bi iskal danes tod razcefranih kril, polomljenih metel, oglodanih kosti in drugih ostankov divjega rajanja. Zaman! Nikjer bi ne našel sledu o vsem tem, razen če bi razposajencem kresne noči prisodil, da so odnesli spominsko knjigo in pečat; zakaj v skalo pritrjeno kovinsko škatlo sem našel prazno. Pač pa sem si nabral nežnejših spominov: šopek vonjivih nageljčkov, drobnih zvončic in pritličnih perunik, da ga ponesem s seboj kot vpljiv »souvenir« na bajeslovni Klek...

Dobro uro sem posedal v sinji višavi, motreč sedaj ta, sedaj oni predel naše širne domovine. Treznega racionalista zadovoljuje zavest, da so grozotne bajke o Kleku le zgolj prividi bujne domišljije, da nam Klek ni več »simbol naše brezumnosti, hudobe, sramote in nesreče«, kakor ga je z ogorčenjem označil narodni prosvetitelj Trdina,⁵ temveč le pomemben pomnik narodne romantike in mikaven vrhunec planinske turisticke.

Točno ob 8. uri in 40 minut sem se poslovil od vrha v prijetni zavesti dejstva, da sem bil prvikrat njega gost, in z nemim vprašanjem v mislih, ali ga še kdaj posetim. Svetoval bi pa vsakemu na-

⁴ Gl. Bajke in povesti o Gorjancih, zv. I., str. 151—170.

⁵ Gl. Izprehod v Belo Krajino, str. 140.

šemu rojaku-planincu, ki ga privede pot v divni Gorski Kotar, da se ne da oplasiti po dozdevno težki dostopnosti Kleka. Zakaj njega bizarni lik pač vara iz daljave, v resnici pa tem bolj izgublja svojo strašnost, čim bolj se mu bližamo. Prav dobro ga je označil eden izmed prvih njegovih posetnikov, Josip Torbar, poznejši predsednik Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, ki se je bil v družbi našega Frana Erjavca, tedaj profesorja na zagrebški realki, v avgustu leta 1864 nanj povzpел, ko pravi: »Motreći Klek u vrieme čista nu vlažna uzduha iz daleka, predstavlja se nam kao neki gorostas, ... a kad mu se čovjek do Ogulina primakne, izgubi mnogo od one veličanstvenosti, kojom iz daleka na čovjeka deluje; sasvim tim, primaknuo mu se ovako blizu, nemože čovjek odoljeti nagonu, koj ga na njegovo plješivo teme vuče.«⁶

Pravi turist se vrača z vrha navadno po drugi poti v dolino. Tudi mene je mikala severna smer proti Klečici, da bi si spotoma ogledal še čudni stvor Malega Kleka — palce na nogah zleknjenega kraljeviča Marka — in bi sestopil v Turković selo, toda tesno odmerjeni čas in žgoča pripeka sta me napotila nazaj v znano smer. Seveda sem si hojo krčil, kjer se je le dalo, po bližnjicah in prečnicah, tako da sem v poldrugi uri dospel pod Sv. Petrom na glavno cesto, hlepeč od žeje. Pri prvem vodnjaku mi je domačinka Rebeka postregla s hladilnim napojem, ne da bi ji jaz mogel prijazno uslugo tako bogato povrniti, kakor je svetopisemsko Rebeko obdaril hlapec Eliezer za svojega gospodarja, snubca Izaka.

Lahko mi je bilo slovo od Ogulina, lažje ko od Kleka, ki sem se po njem še nekaterikrat ozrl iz vlaka, ko je brzel proti Zagrebu. In točno po dvanajstih urah, odkar sem se poslovil na njega vrhu, sem izstopil iz brzega vlaka na ljubljanski postaji. Kako blizu so si dandanes na videz znatne razdalje! Kranjske čarovnice pa na svojih enokrilih letalih svoj povratek s Kleka bržčas še hitreje opravijo.

⁶ Gl. Jos. Torbar, O uzlazu na planine. Književnik za jezik itd. god. II., Zagreb 1865, str. 123. — Torbar je pri tej priliki z barometrom dokaj točno izmeril višino Kleka: 3807 dun. č. = 1203 m, dočim tedanja vojaška karta kaže 4700 dun. č. = 1485 m. Torbar tudi omenja, da bo prof. Erjavec rezultate tega izleta v posebnem izveštju objavil. Erjavec je bil namreč dobil denarno podporo zemaljske vlade v ta namen, da bi o počitnicah leta 1864 prepotoval Karlovško Krajino ter svoje znanstvene izsledke sporočil javnosti. Isto leto je v družbi svojega ravnatelja Torbarja posetil tudi Plješevico na bosenski meji. — W.

Kurešček in njegova pokrajina

(Pokrajinski esej brez slik.)

Ves tisti resnični in namišljeni slovenski planinski čar hočejo nekateri videti le in samo v takozvanih gorenjskih planinah; doli preko Ljubljanskega Barja se takorekoč vse — neha. Naš temni Krim jim je kot vremenski prerok še nekaka polgora, kosmata in zarobljena, ki si jo od daleč pogledaš le, če ima kapo na glavi ali ne.

Pa prav ta temni Krim mi je s celo soseščino že v zgodnji mladosti zbujal posebno zanimanje. Govorili so mi sicer, da se po njegovih gozdovih izgubiš, ne prideš na vrh in da je tam vse polno kač in jam... Ali prav ta misterioznost me je mikala na njegov kosmati vrh. Saj ravno Krim s svojo dolgo, temno rajdo zapira južno in južno-zahodno obzorje ljubljansko ter tvori visoki črni rob našega Barja v mehki, valoviti črti. Obdaja jo z neko mistiko kakor vse dinarske kotline sredi naših temnih božanstvenih gozdov — tu je del Cankarjeve pokrajine. V teh gozdovih se ne neha planinski svet niti ne izgine planinsko obeležje, le smer njegova se izpremeni, a od nikoder je ne vidiš tako lepo kakor z Ljubljanskega Gradu. Ako pogledaš razenj gori proti Savski dolini, vidiš zobati, slikoviti zid Karavank, ki se v isti smeri od severa na jugovzhod nadaljuje v Kamniških Alpah in njenih odrastkih tja v Štajer, preskoči Savinjsko sotesko ter stvori, preden splahne v Hrvatske planjave, divni gorski četverkot z glavnim grebenom Bohorja med Savinjo, Voglajno, Sotlo in Savo, jedro nekdanje »marche juxta Sounam« (Savinjska marka). To je alpska smer. A doli od Triglavske gmote vidiš drugo smer od severa na jug, ki nam pošilja zadnje izvidnike in predstraže naših divnih Po(lho)grajskih Dolomitov skoro prav v Ljubljansko mesto. Golovec in Ljubljanski Grad sta le vežočičlen med njimi in njihovim podaljškom — Litijsko-Poljšanskimi Dolomiti. A to je videz.

Pograjci kakor na jug usmerjena alpska črta so geološka posebnost: ta dolomitska gmota je narinjena takorekoč ob bok dinarski smeri od juga gori, deloma raztresena v Barskih gričkah (Vnanje in Notranje Gorice, Bevke, Plešivica, Grmez, Babna Gorica). Litijsko-Poljšanska grupa — tako slična po vsej formi doli pred široko Kumsko gmoto — je nekak južni privesek tej gorski pokrajini, ki je poleg velegrskega ozadja glavni kras ljubljanske okolice.

Divja, bistra in trda alpska Sava, ki reže zaprodno Ljubljansko Polje, in njena mehka lena dinarska sestra Ljubljanica, ki se vijuga preko Ljubljanskega Barja, se srečata v alpskemrodu in se s svojimi združenimi vodami kmalu stisneta v znano dolgo ozko sotesko tja do Zidanega Mostu, oziroma Radeč. Temu vmesnemu ljubkemu gorskemu svetu kraljuje v ozadju Sveti Kum, ta svet izpopolnjuje prostor med zadnjimi odrastki Kamniških Alp in med visoko Dolenjsko-Notranjsko planoto. Tudi je dobil svoje ime »Zasavje«¹.

¹ Glej zanimivo in točno zgodovinsko-geografsko razmotrivanje dr. Jožeta Rusa v »Proteusu«.

Za naše oči prekinja to dinarsko smer Ljubljansko Barje, ali bolje: ta smer napravi malo krivoljo ob skrajnem jugozapadnem robu Barja; v njeni mistični okolici bruha na dan Proteus naših rek: Ljubljana z Bistro in Lubijo, potem pa se nadaljuje ta dolga rajda mehkih gozdnatih hrbtov, v žalno črnino odetih, ob Ribniško-Kočevski visoki planoti, vzporedno z njo pa Cerkniški Javornik tja do Snežnika, Risnjaka in daleč doli na jug preko Bele Lasice v divjo, dolgo Velebitsko verigo in še naprej doli na jug. To je dinarska smer, ki se po Seidlu pričinja že prav pri triglavskem čoku, po drugih tam nekje pri Vrhniki. Ravno Seidl me je opozoril na obe gorski liniji, ki jih tako lepo vidiš prav z Ljubljanskega Grada. Savska dolina jih loči. —

Tu v Ljubljani, na prelomu dveh svetov — alpskega in dinarskega — nam ne manjka izbire najraznoličnejših »izletov« in težko se ti je včasih odločiti, kam bi usmeril svoj korak. In le prerad jo ubereš za — večino: v gorenjsko smer. »Prokletó« Barje — je pregrada ali šranga, ki odvrne toliko ljudi od temnega gorskega roba na jugu Barja. Toda, kdor ima kolo, za tega ta izgovor že davno ne velja. Avtobusi preko Barja pa so to zagrado že davno podrli; preko Škofljice ali preko Mokarja »prideš« v 40 minutah do podnožja Krima ali v Ig, Iško vas ali Tomišelj, če se že nočeš poslužiti železnice do Preserja. Zveza je bila že davno ustvarjena, le volje ali smisla ni bilo za raznoličnost v gorskih pohodih. Zato je ta stran in vsa Dolenjska, ki je cela še del našega planinskega sveta, dosihmal ostala zanemarjena.

Od te temne krimske sosesčine vzhodno od Mokreca — njegovega iztoznačajnega soseda — ločenega od Krima po tesneh Iškega Vintgarja, pa se na skrajni zapadni strani te bolj ali manj mrke rajde odraža veder vršič s šopom drevja, med katerim se skriva svetla cerkev kot nekak skrajem izvidnik te armade, a pred njim je potegnjena svetlozelena reber pravih planinskih trat z drugo, še belejšo cerkvijo (Golo). To je K u r e š č e k. Vsakdo ga pozna, a malo ljudi je bilo na njem, na tej nekdanj slavni božji poti.

Želimeljska dolina je zasekana, široka vrzel med Golim in Kureščkom ter med sosednim stožcem Sv. Ahaca, z dolgim širokim repom, ki sega na eno stran v Barje, na drugo pa prehaja v višje Šmarsko-Grosupeljsko polje. Tam, kjer se strne ta lepa, v naročje Sv. Ahaca in Matere Božje na Kureščku položena dolina, leži ob robu visoke planote drugi mi najlepši kraj daljnje ljubljanske okolice, naš krasni Turjak s Tičnico in z Ahacem. V njegovem perivoju je tudi Kurešček. Dasi onstran Želimeljske doline, je z Visokim, kjer leži na valoviti planoti cerkvice s slikarijami slavnega Laibacherja iz Beljaka, vendar le privesek Turjaka in njegove Severnodolenjske gorske pokrajine. Njegovo pobočje pada v Želimeljsko dolino; optična prevara je, če se ti kaže z Ljubljanskega Grada fronta Kurešček-Golo kot ena nepretrgana črta. Kurešček je še v liniji mokrško-krimski in kot tak nekak skrajni njihov izvidnik, obenem tudi edini resnični razglednik, kronan s cerkvijo.

Pri Mirni peči

Foto Krašovec Franc

Od Kureščka, ki leži v ozadju te doline, je potegnjeno v Želimeljsko dolino krivuljasto rebro, katerega dolomitski rigelj seže prav do želimeljske ceste, do Čotove gostilne. Od visokega praga pod Kureščkom, ki se na zapad nadaljuje tja do roba Iškega Vintgarja kot dolga jasna lisa Velikih Senožeti pod temnim raztegnjenim grebenom Mokreca, pa je potegnjena še druga vzporedna svetla reber v Želimeljsko dolino: na njej počiva Golo. Med obema je vijugasta stranska grapa Želimeljskega potoka s pristno alpskim značajem.

Da je tak svet prikladen za moderni sport — smučarjev, je jasno; toda naši ga iščejo drugod, kjer ga — ni. Tako vsaj pravijo smučarji, ki jim smuka ni le moderno udejstvovanje radi — kroja... Malo pravih poznavalcev pa ve, da ta košček naše gorske zemlje ni le smučarski, nego pravi planinski raj. Seveda, kdor hodi v naravo le razkazovat bujnost ali vitkost svojih linij, zanj ti skriti koti naše domovine niso.

V tem predelu še ni planinskih oštarij — »postojank«. Pravijo, da jo hočejo imeti v bližini Kureščka, vsaj smučarji. Prav! Saj se bo izkazalo, če je potrebna — škodovati ne more, zlasti ne takozvanemu tujskemu prometu in pokretu... Kdo od turistov se je pred več ko 30 leti zanimal za gorski predel Krim — Vintgar — Kurešček? Danes je to že nekoliko drugače. Človeka pa veseli, če se spominja, kako je nekoč po teh krajih kot samoten popotnik ali kolesar sam samcat zastopal — tujski promet, občudovan pa tudi zasmehovan.

Kako prideš na Kurešček in zakaj ravno na Kurešček? Nočem s tem jemati ugleda kosmatemu prijatelju Krimu — saj je sam vreden poseta ob vsakem času, razen morda v zimi, in se mu že davno spodobi lesen ali zidan stolp na vrhu, če že ne planinska bajta. Ali vsaj nekoliko ostrigli bi mu naj kosmato glavo. Da bi pa njegov sosed Mokrec dobil svoj stolp ali plešo, o tem kar molčim; ko bi bil kje n. pr. na nemški ali češki meji, recimo v gozdnatem Rudogorju, bi že zdavnaj imel — eno ali drugo. Kureščku tega ni treba; kajti ima svojo cerkev, cerkve pa so naši pradedje (naš narod je bil velik pesnik) postavljali skoro vedno na najlepših in razglednih točkah: Bog mora biti na visokem in mora gledati daleč naokrog in s cerkvijo kronan vrh ima vedno svojo privlačno moč. A v vsem Krimskem perivoju je ta cerkvica najvišja (831 m), Kurešček najgorji. Človeški nagon je, da sili k najvišjemu, najgorjemu. Zato: na Kurešček — k Devici Mariji na Kureščku!

Moja pot na Kurešček gre od nekdanj iz Želimelj in bo tudi vedno šla. Dà, šla mi bo gori čez Hudi Rogatec, malo selo prav na sredi pota, po deloma poraslem dolomitskem rebro, povlečenem v dolino od krasnega širokega praga pod vrhom. Iz Želimelj je po tem rebro najbližja stezica, vsekana v dolomit med resje in planinsko floro. Še sam ne veš, kdaj si prišel po tej pristno planinski stezici na svetlo pri Hudem Rogatcu, kjer je ravno pol pota do vrha Kureščka. Oče Knafelc so zapisali na tablo doli pri cesti nasproti Čota, da je dve uri do Kureščka. To je zelo dobro računano; saj moraš biti v dobri pol uri na Hudem Rogatcu, na sredi pota — gostilne ni, da bi te zadržala.

Zanimalo me je, kako more ta stezica, ki je tako lepa, kakor da bi sam Bog hodil po njej, pripeljati v kraj z grdim imenom: »Hudi Rogatec«! Vprašal sem tega in onega Rogatčana previdno, ali so morda tu res tako hudi ljudje in ali se morda tu udejestvuje sam rogati hudič. Pa nisem izvedel nič pozitivnega. V generalki so dejali »Hudega Rogatca« v oklepaj in postavili za ta kraj kot »glavno« ime — »Ščurki«. — Bogme, ali ni generalka s tem poimenovanjem postavila Rogatčane z dežja pod kap? ... Dalje nisem izpraševal po legendah ali pripovedkah, ki so morda v zvezi s ščurkom ali z rogatcem. — Ako hoče kdo in si upa brskati po izvoru nedogranega imena na licu mesta, naj le poskusi — jaz ne! V dolini pa sem čul razlago, ki bi lahko — vola ubila: zato da se pravi kraju Hudi Rogatec, ker je gori v bregu — hudo živeti, češ, nekdaž sta bila tam le dva kmeta, a nista mogla živeti, danes jih je šest in vsak ima kopo otrok — zdaj pa lahko žive! Klobuk doli pred tako logiko! Kdor ve za boljšo razlago, dobi — cekin!

»Hudi Rogatec« je že na robu planote pod Kureščkom, nad njo je samo še višji prag tik pod tronom Matere Božje, ki kraljuje na lepem zelenem stožcu s šopom drevja ob strani. Ta šop pa ne zavira razleda. Na tem pragu hoče imeti skupina smučarjev svoj dom, ki se pa avtomatično izpremeni tudi v planinski turističen Dom². Pravo planinsko označuje te objema sredi teh svežih trat okoli lepega stožca, ki se nadvladno vzdiguje nad kraševito gorsko planoto, v kateri sta se zasedrali gorski vasi: Zapotok in Visoko z znamenito cerkvijo, ki je starša od one na Kureščku, neke fare na gori: samotno kraljestvo svečenika-ekspozita, ki brez dohodkov sam kuha, mežnari, zvoni in bere mašo, pri kateri je tudi sam svoj — ministrant.

Pa vse to, kar je pod nami, in drugo hočemo videti z vrha pod seboj in pred seboj! Tako zelo me spominja vsa situacija na vrh Sv. Treh Kraljev, ki je tudi fara na gori, tam ob laški meji, samo bogatejša: ista lega, ista geologija; prav tako se pride preko dolomitskih odrastkov trikraljskih od Podlipe pri Vrhniku ali preko Jošta od pograjske strani v kraško-dinarsko obeležje. Zlasti zadnji vzpon me toli spominja na ono stezo, ki te privede skozi mali gozdič do prve hiše trikraljske, do gostilne; te pa vsekakor na Kureščku ni, in gospod župnik ti more pri svojih dohodkih postreči kvečjemu s — kapnico ... In Trije Kralji so pomaknjeni bližje gorenjskim planinam ter dobijo s tem napol gorenjski nimbus. Zato ima pa Kurešček svojo krasno mistično temno ozadje v Mokrškem gozdnatem grebenu, pod njim pa vedre planinske pašnike velikega obsega, ki tvorijo eno samo nepretrgano veliko senožet tja do robnega Stražarja; Stražarjev stožec pada že v Iški Vintgar. Onstran te divje razpoke nadaljuje to temno ozadje naš Krim.

² Rajnki Dr. Janže Novak je sprožil to idejo med kmetskimi fanti, ki jih je imel tako rad kakor naše planine. Naprosil me je, da kaj napišem o Kureščku; izpolnil sem mu to željo še živemu, a priobčujem to študijo pokrajine že po njegovi smrti. Maja sva bila še skupaj na Vinem Vrhu nad Borovniškimi Peklom in Cerknico; čez nekaj tednov je bil že mrtev ... Blag mu spomin!

Da, ljubi moj Kurešček! Ti si moj hrib spomladi in v pozni jeseni. Vse gorenjske planine, zvrščene v slikoviti panorami v ozadju Barja in Ljubljanskega Polja, se redkokje v dalji tako lepo razkazujejo v celoti kakor od tu. In vedno mi je žal, če te zamudim v pomladnem cvetju in v jesenskih, prav božanstvenih barvah tvoje bližnje sosesčine.

Naše Barje in ti Ljubljana, odkod sem te videl lepšo in večjo z vsemi cestami, ki vodijo čez barjanska polja do tebe? Morda s Krima? Da, s Krima, ki mi zakriva z Mokrcem pogled na Vrhniko in njen kos Barja. A kaj čem reči o celi grandiozni, vedno novi panorami, ki se pričinja z dvema rogovoma tam na skrajnem zapadu in seže preko Bohinja in Triglava do roba Karavank, a od Karavank preko Kamniških tja v zeleni Štajer? Menda je ni gore, ki ne bi imela svojega posebnega razgleda — zato je skoro vsak vrh vreden, da se povzpneš enkrat nanj, Kurešček pa nad vse! Težko je reči: katera stran je od tu lepša: Gorenjska ali Dolenjska ali Notranjska. Vsaka ima svojo alpinsko panoramo; Notranjska z veličastnim Snežnikom v ozadju, Dolenjska s svojimi Gorjanci in s Kumom, pred njim temne rajde Velike in Male Gore in kočevskega Roga, vmes visoke ravnice, v ospredju Grosupeljsko-Šmarsko polje, položeno med Dolenjski Kras, ki se pričinja zapadno od njega tam nekje z Županovo jamo in z Litijsko-Poljšanskim-dolomitskim sredogorjem, ki dosega svojo kulminacijo v Jančjem z masivnim Kueljem pred njimi in z Obovnim ob strani. Mi s Kureščkom pa smo pravzaprav štafaža enemu najlepših predelov ljubljanske okolice na tej strani Želimeljske doline. Na oni strani je taka štafaža zanimiv stožec Sv. Ahaca: Turjak in njegovo okolje! Velike Lašče s svojo dvostolpno cerkvijo so kakor naročena slika za ozadje Turjaka. Onstran Zapotoške grape, ki nas loči od Turjaško-Velikolaške visoke ravnice, se zasveti zdaj tu, zdaj tam bela cerkev: najprej Sv. Primož, ki mu odkimava ona na Velikem Osolniku; in vedno več jih je: v ozadju se pokaže Sv. Urh nad Laščami, Sv. Gregor, Sv. Ana itd. Slovenska pokrajina! Kakor da jih nekdo pred teboj seje, kakor če gledaš v večerno nebo, ko se prično užigati zvezde: vidiš najprvo eno, šteješ dve, tri, a vedno več jih je, da jih končno ne moreš več šteti... Nikdo ne more te celotne slike zajeti na platno ali v kamero — take, kakršna je v svoji lepoti, edino le tvoje oko in srce. Resnična umetnost globi od pamtiveka prvenstveno v prirodi, ki jo razumeš in čutiš brez vseh poetik in metrik.

Za vzpon ljubim najkrajšo, če le možno, najstrmejšo pot, za povratek pa mi je vsaka pot dobra: čim daljša in raznoličnejša, tem ljubša!

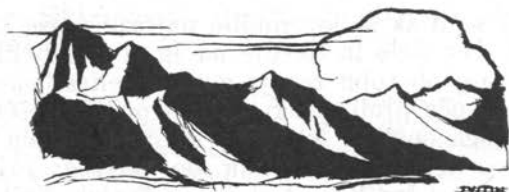
S Kureščka se ti za sestop nudijo najrazličnejše kombinacije na vzhod in zahod: čez Golo in Škrilje na Ig, a preko Zapotoka v polkrogu več ali manj ob robu zavoja gornje Želimeljske doline, ki se pod Turjakom zasuče proti visoki ravnici pod Kureščkov stožec. Na robu tega polkroga onstran te grape se dviga mičen vršič, kronan prav tako s cerkvijo: Veliki Osolnik, do katerega prideš preko samotnih Laz in naprej čez Mali Osolnik na Turjak. Najbolj te mika še

na to stran. Ako pa hočeš uživati pravo planinsko posebnost malega hudournika, se spusti naravnost doli preko senožetij z one police, preko katere si dospel na vrh, v grapo Želimeljskega potoka! Globoko v tej grapi ždi ob potoku samotni Benšetov mlin z lepo hišo, in od tod se vije ta romantična tiha grapa v nešetih vijugah proti Želimljam. Skozi njo se vije tudi grapasta pot, ki jo večkrat preskoči živahni Želimeljski hudournik. Več hudourniških zgradb ti kaže, da ta pot ni za vse čase v letu, in da je treba ob veliki vodi najbrž kam v breg. In res: nad desnim bregom je majhna stezica, ki služi v take svrhe. Vsa vijugasta vodi gori in doli, kakor je to pri takih stezicah običajno tudi v dosti višjih planinah, nego je ponižni Kurešček in njegov miniaturni »Vintgar«. Toda pot te zasanja za nekaj trenutkov v območje visokogorskega sveta, kakor se ti zgodi v Iškem Vintgarju ali v Krnici pod Turjakom — vse v bližnji tvoji sosesčini!

Kurešček je torej s cerkvijo kronan konkurent ljubljanskega Krima. S tem pa nočem ničesar vzeti Krimu; Krim je le Krim, širokopleč, da, impozanten gospodar južne Ljubljane, Kurešček je samo njegov trabant. Niti v Iški Vintgar niti v Turjaško Krnico nimaš daleč odtod; če kreneš vzdolž Velike Senožeti pod Krim v smeri proti Stražarju, vršiču nad robom Vintgarja, si v dobri uri tam; če pa kreneš, mesto nazaj v Želimlje ali čez Golo proti Igu in Ljubljani, preko Visokega v drugo grapo pod Turjak, si tudi kmalu pod Turjaškim gričem. V stranskem jarku, ki drži doli od Ahačevega masiva v Želimeljsko dolino, se skriva skromni slapič Krnice, ki ga le malo-kdo pozna, a je za to okolico kolikortolika »znamenitost«.

Skratka: Ako si enkrat na Kureščku, se ti odpre toliko drugih partij in potov, da prav gotovo ne ostaneš samo pri enem, kamorkoli se obrneš, ali proti Laščam ali Krvavi Peči nad Iškim Vintgarjem ali celo dalje proti cerkniški strani, povsod spoznaš del ene najznačilnejših slovenskih pokrajin; Gorenjska ima s svojimi planinami dosti inače tudi drugje v alpskem svetu, ta posebni, nekako mešani dolensko-notranjski svet pa skoro nobene. Tu še ni pravi Kras, nego nekaj prehodni Kras, ki ima svoje ime »Predkras«.

Kras in Predkras sta geografska, ne geološka pojma, in zato ni Kras — da se tako izrazim — nič manj alpski svet, kakor je gorenjska Jelovica ali Bohinjski Kot. Notranjski Snežnik, ta pravi kraljevski brat Triglavov, v postavi, flori in geologiji, usmerjen odločno v dinarsko smer, mu tvori sijajno ozadje, ki ni od nikoder videti tako impozantno kakor od tu, od Kureščka, stražarja čarobnega, v gozd odetega predkraškega sveta.

Prekmurje—Zermatt—Matterhorn

(Konec.)

Zermatt. Potniki izstopajo. Pred ličnim kolodvorom čaka vrsta hotelskih omnibusov. Ob njih stoje portirji in segajo po prtljagi potnikov.

Po asfaltni cesti hite omnibusi mimo mene. Lahno, brez ropotanja, čuje se samo peket konjskih kopit. Ob straneh se vrsti hotel za hotelom, penzioni, trgovine. Vse je lično in snažno, bogastvo slutiš povsod. Ni čuda. Ulica je živa od tužcev. Mnogo čuješ angleščine in francoščine. Ko jih poslušam, se spomnim na težke funte, dolarje in franke, ki jih puščajo v Zermattu. — »Hotel Weisshorn«? Zlahka sem našel hotel, ki so mi ga priporočali. Ob prvem pogledu sem vedel, da bom zadovoljen. In res. Za tamkajšnje razmere cena ni bila pretirana. Sezona se je pač že nagibala h koncu. Sobe so zračne in skrajno čiste. Na vsak korak srečavam angleške napise, iz česar je res razvidno, odkod je največ tužcev. Med stenami skoraj pozabiš, da si v Švici. Kakor v Angliji: prvi »lunch« ob 11, drugi ob 2, zvečer »diner«.

Večer. Ulica živi v utripih mesta. Iz barov in restavracij ob cesti bruhajo godbe orkestrrov. Ljudje v najmodernejših oblekah se izprehajajo po razsvetljeni glavni ulici mimo razkošno razsvetljenih izložb trgovin, mimo širokih oken dveh draguljaren. Zermatt? To naj bo mesto ob vznožju gore, izhodišče za najopasnejše ture? Mesto največjih kontrastov. Ironija. Razkošje, razuzdana pesem sredi granita v kraljestvu miru, na vznožju Matterhorna, ki sanja v vsej svoji skrivnosti v mraku večera. Zermatt! Mesto tujskega prometa z osemdesetimi vodniki, roka, grabeča po funtih in frankih; razkošje kakor v vele mestu. — Krenil sem proti cerkvi. Pod njo je pokopališče, granitne plošče v zidu in na grobeh. Ponesrečenci hribov počivajo na oddeljenem prostoru. Nagrobni spomenik: štirje cepini, vmes napeta vrv; sredi pa grobovi Hudsona, Croza, Douglasa in Hadowa — prvi zmagovalci Matterhorna! Skupaj so se podali na pot, skupaj so jo končali po zmagi. Gora je segla po prvih štirih, ki so se drznili motiti njen mir, sedaj jih ima ob svojem vznožju. A ne samo štiri! Mnogo več jih je že. Vse te družijo ista usoda; nenadoma jim je presekala življenje, sredi njih hrepenenja po solčnih višavah.

Cerkev je razsvetljena. Vsak dan se koplje v morju luči. Lepa je in nehote skloniš glavo v molitvi. Ob pokopališču je kapelica, bolj mrtvašnica. V sredini je katafalk, ki je redkokdaj prazen. Vstopim. Motna luč pada na majhno krsto. Planinsko cvetje je na njem. Otrok? Saj je krsta majhna, črna, pol metra dolga. Pa sem pozneje izvedel, da je hranila ostanke Angleža, ki se je prejšnji dan ponesrečil v planinah. Namenjen je bil na Matterhorn. — Sploh imajo vsi ponesrečenci tako majhne krste. Malo, zelo malo se od njih telesa najde... Dva stuttgartska dijaka sta se baš pred tednom ponesrečila na Matterhornu. Ko so ju pogrešali in začeli iskati, so našli le krvavi madež na skali, odtrgan prst, nekaj mesa in kos

hlačnice... Po najdeni krpi blaga so ju identificirali. — Za take ostanke zadostuje otroška krsta. Še ta je prevelika. Kakor da bi hoteli zagrebsti spomine...

Strmim v katafalk. Luč plaši sence po ovenelem planinskem cvetju. Vrata kapele so priprta. Godba iz bližnjega hotela »Mont Cervin« igra najnovejše komade. Saksofoni, tolkala. Violina sili iz njih, kakor bi ji bilo neprijetno sredi trušča. Glas je padel v ritme,

Pokopališče
v Zermattu

poln in prijeten. Besede se zlivajo v godbo, ki umira. Dobro se sliši refrain: »Pourquoi, dites moi pourquoi?«... Vem, da so se pari priželi in drsijo po parketu. Gotovo se smehljajo. Kdo bi mislil na otroško krsto v bližnji kapeli? »Pourquoi — dites moi?«

Na drugem koncu Zermatta imajo božjo njivo Angleži. Tudi anglikanska cerkva je tamkaj. »Nočne sveče so ugasnile in nov dan se je vzel na meglene gorske vrhe.« To so si napisali nad enim izmed grobov. Večno hrepenenje je v besedah, četudi je težka gorska gruda nad strmimi življenji, daleč, daleč od domovine... Še

nad oltarjem v svoji cerkvi so si vklesali: »Kdor v svoji moči stopi čvrst na gore in je ovenčan s silo, temu čast.« Kakor planinski pozdrav in blagoslovljena beseda, rodeča pogum in moč onim, ki pred potjo v kraljestvo granita pridejo molit.

Ulica je vse bolj zaživel, ko se že v trdem mraku vračam proti hotelu. Večerja. Še majhen razgovor s prijaznim gospodarjem. Zanima ga pač vsak potnik, odkod je. »Iz Jugoslavije,« mu pravim. »Yougoslavie?« Kimam mu, nato on važno odvrne: »Mais c'est loin, c'est pres de Scandinavie, n'est ce pas?« Pa sem mu tolmačil in razlagal ter popravljajl njegovo zmoto. — Za zermattske ljudi pač obstoje le one države, odkoder je mnogo tujcev. Kar jim je neznano, pač razmestijo poljubno po Evropi. — Ni to njih napaka, temveč naša! Preden sem odšel k počitku, sem po telefonu govoril s svojim vodnikom. Proti večeru sem ga hotel poiskati, pa ga ni bilo. Ni se še vrnil z Matterhorna, kamor je peljal nekega Angleža. Tako so mi povedali, da me bo čakal drugi dan v Hörnli Hütte (3300 m). Po telefonu sva se dogovorila zaradi pojutrišnje ture.

Drugi dan sem v dopoldanskih urah odrinil proti Hörnli Hütte. Med potjo sem srečal več partij z vodniki, ki so imele isto pot kakor jaz. Prav nič naporna pot je krasno izpeljana. V začetku bujna planinska flora, menjajoče se pokrajine, v ozadju gorski vrhunci; mestoma skoraj promenadna pot preseka pašnike s kmečkimi kočami ob straneh. Krasni macesni, kakor da bi vsakega posebej negovali. Na ves trud pozabiš.

Obkrožen s hribi z razsekano silhueto Matterhorna, leži Schwarzsee. Starinska kapelica še iz 17. stoletja ob travnatem obrežju diha mir, kakor vse naokrog. Le moderni hotel »Schwarzsee« stopa iz okvira te romantike in moti tišino, ki jo daje spokojno jezero. Res je udoben ta hotel in temu primerno — drag. Cene so visoke, pri-krojene po osnovi funta in dolarja. Še razgled moraš v hotelu plačati! Če sediš na verandi, plačaš en frank več nego v ostalih prostorih, kakor da bi bila vsa okolica z ozadjem gora samo za dobre kupce. Dve uri sta že pretekli, odkar sem zapustil Zermatt. Po počitku se vzpenjam v hrib. Pot postaja strma, 2893 metrov sem že visoko.

Ob štirih popoldne sem pri Hörnli Hütte, ki je last Švicarskega Alpinskega Kluba. Tik nad kočjo je sezidan udoben hotel »Belvedere«. Hôtel je last udruženja gorskih vodnikov. Koča, ki je urejena kakor naše planinske postojanke, ima samo skupna ležišča, dočim so sobe v Belvederu precej drage. Seveda vodniki niti ne omenjajo kočje in silijo samo v hôtel, kar je pač v njih lastnem interesu. Z vodnikom Binerjem sem se takoj po prihodu sestal, pogovorila sva se o podrobnostih jutrišnje ture in določila odhod ob pol štirih zjutraj. Turisti prihajajo. Z glasnim govorjenjem se ustavljajo pred hotelom. Počasi vstopajo. Obrazi so mi znani. Med potjo sem jih prehiteval. Ista tura nas kmalu združi. In kmalu smo si ko stari znanci. Iz vseh vetrov smo se zbrali: Francoz iz Belforta, zdravnik iz Monakovega, dva Angleža, industrijec iz Prage in kot zastopnica

nežnega spola domačinka — Švicarka. Vsi so izvežbani turisti, ki so imeli že mnogo težkih tur za seboj; edino jaz sem bil med njimi začetnik. Seveda se je pogovor sukal o predstoječi turi. Planinski spomini so se obnavljali in še tako opasne nevarnosti in prestana težka doživetja v gorah so se potuhnila ob fascinirajoči besedi »Matterhorn«. Čutili smo ga v bližini in njegova moč je bila nad nami. O poteh in skalah, o razgledu in vrveh, o vodnikih in ledenikih so nam tekle besede. Žrtev, ki so se zrušile raz njegovo teme, nismo omenjali. Preblizu nam je bil jutrišnji dan; le nekaj minut vstran je vstop proti ostremu grebenu, ki se zaganja v višave. — Zgodaj smo šli k počitku; plačaš 6 švicarskih frankov (v glavni sezoni celo 10), a spiš dobro. Utrujen si in za drugi dan je treba moči.

Noč je še bila, v mesečini so se odražale motne konture gora, ko me je že klical vodnik. Kmalu sva bila pripravljena in sva odrinila na pot. Ura kaže 3.30. Vodnik pripravlja vrv ter me priveže. Čuden občutek me navdaja. Občutek odvisnosti ni bil v meni še nikdar tako velik. Enakomerno stopa vodnik pred menoj z nalahno sključenim hrbtom. Smo že mimo »Einstieg«-a in se bližamo »Coulloir«-jem. Sama sva in brez besed. Včerajšnja družba je že pred tretjo uro odrinila na pot. Mogoče jih dohitiva. Vodnik se ustavlja in me nezaupljivo ogleduje. Zdi se mu tempo vzpenjanja prehitro. Zato me vpraša, če nimam težkoč z dihanjem. Zrak postaja redkejši in dolinci so proti temu baje sila občutljivi. Skrbi ga, da ne bi dobil gorske bolezni. Smehljam se in ga zaenkrat potolažim. Počutim se izborno. Biner zopet pospešuje tempo. Tako mi pravi: »Redek gost ste iz Jugoslavije; zato dobro zastopajte svojo domovino in ji delajte čast, da boste imeli lep, trajen spomin za vse življenje.« Namahnem se in greva dalje. Med potjo mi je imenoval posamezne dele poti: »Grat«, »Erster Gendarm«, »Gelber Pfad«, »Roter Turm«. Pot se dviga strmo, že takoj za Hörnli Hütte moramo traverzirati tri balkone. Mirne krvi je treba, pa hitro preplaziš te za izvežbane plezalce sigurno ne pretežke ovire. V bližini »Steinschlag«-a smo opazili Monakovčana. Z nekim turistom je hodil. Bila sta brez vodnika in sta tako hotela dospeti na vrh. Krenila sta precej stran od smeri, po kateri sva midva hodila. Vodnik me je opozoril, da sta že zgrešila. »Pokličimo jih«. »Ne.« Vrv se je močneje nategnila med nama in izginila sva za skale. Pozneje mi je razlagal, da vodniki žive od turistov, ki jih oni vodijo v gore. Zato tudi niso v Švicarskih gorah planinska pota markirana in zavarovana; posebno začetnikom je pot v gore, kakor je Matterhorn, onemogočena.

Vzpenjamo se po »Schweizer Grat«-u. Oster greben se dviga strmo pred nami. Ob levi in desni se skoraj navpično spušča v globel. Pot se včasih nevarno zožuje. Vodnik obstaja, da najdem oprijeme. Spodrsniti bi bilo skoraj nevarno. Dohiteli smo že drugo skupino, ki je precej časa pred nami zapustila Hörnli Hütte. Neki Nemeč je iz Reicha, dober turist, ki pozna Švicarske gore. To je njegova druga tura na Matterhorn. Čim višje se vzpenjamo, tem slabša so oporišča in manjši oprijemi. Vodnik venomer opozarja.

Razkoračeno stoji Biner nad menoj, vrv se napanja, a se zopet povezne, ko se vzpnem višje. Razgled je veličasten, v mladem jutru se prebujajo gore in njih konture postajajo izrazitejše. Na vzhodu nad »Gabelhornom« je motna zarja. Le nekaj rožastih črt v modrino. Za trenutek včasih obstanemo. Z Nemcem izmenjava kakšno besedo. Vodnika naju silita naprej in ubogati morava. Počitek se nama obljublja v Solway Hütte. Po kratkem času dospemo do nje.

Dolga pot je že za nami, a najnevarnejše se nam še obeta. Dospeli smo že 4000 m visoko. Hodili smo hitro, saj smo za seboj pustili skoraj vse skupine, ki so pred nami odrinile iz Hörnli Hütte.

Pogled
z »Rame«

Na majhnem »plateau«-ju stoji kočica, ki je last Švicarskega Alpinskega Kluba (S. A. C.). Kakor da bi prislonil gnezdo ob zid, tako se ti zdi. Majhna je in pred njo je toliko prostora, da komaj lahko stojiš. Saj je kočica zgrajena le za počivališče na potu, samo v najnujnejših slučajih jo smeš porabiti za prenočišče. Medtem se je bilo popolnoma zdanilo. Kakor velika krvava plošča se na obzorju dviguje solnce veličastno, kakor je to le v visokih gorah. Lahna rdečkasta koprena pada na vrhunce in se razgrinja preko ledenikov in sili v globeli, v katerih še prežijo nočne sence. Le malo časa si zatopljen v to lepoto, v jutranjo molitev granitnih velikanov... Prvi žarki so se že vlovili v ledena temena, kakor steklo se bliščijo v solncu. Dan je krasen.

Vstopimo v kočico. Od zunaj rdeče pobarvana hišica ima le en prostor. Na levi strani ob steni je osem skupnih ležišč v etažah.

Miza in dve klopi so v ozadju. Dva zaboja s ključavnicami: v enem so konzerve, v drugem obveze. Samo v skrajni sili se smeš tega poslužiti. Tudi kuhalnik na špirit je pripravljen. Na mizi leži knjiga za turiste. Vpišemo se. Rad bi imel štampiljko kože, kakor je to v naših gorah navada. Pa je ni nikjer. Vodnik mi je pravil, da ni v nobenih planinskih kočah v Švici pečata. Ne vem, zakaj je to dobro. Radi markacij in zavarovanj mi je bilo skoraj razumljivo. — Po petnajstih minutah počitka smo že zopet na potu. Pot zaokrene na desno in bližamo se enemu najnevarnejših mest — ledeniku »Schulter«. Baš tu se je dogodilo največ nesreč. Prva katastrofa nesrečne ekspedicije Angležev in zadnja nesreča pred tednom dni, dveh stuttgartskih dijakov — koliko jih je bilo vmes med tema?

Nekoliko tesno je pri duši človeka, ko se bliža ledeniku, ki se zlovešče, strmo blišči v jutranjem solncu. Vodnika hitita naprej in stopati moraš za njima. A temne slutnje in mračne misli se razpršijo, ko zahrešči sneg pod nogami. Biner čaka, da ga dohitim. Vzpon, prav strm se začinja. Stopinje so slabo vsekane, ozke in plitve. Zakroženi poledeneli robovi so nevarni in ni čudno, da se je tu dogodilo že toliko nesreč. — Zadnjo skupino smo dohiteli: Švicarka s svojim vodnikom. Dobro je hodila, vidi se, da je vajena planin. Tovarnar iz Prage se prvi vzpenja. Čeprav ni ledenik posebno dolg, vendar je treba izredne previdnosti in prisotnosti duha. Gledam ju. A že me sili Biner naprej. Čakam, da se vzpne toliko pred mano, kolikor dopušča vrv. Le 15 metrov. Obstane in se upre sredi ledu v nevarne stopinje. Ko dospem do njega, se zopet sam vzpenja naprej. Pot je mučna in treba je dobrih živcev. Če se nekoliko spodrsne kateremu izmed naju, to lahko postane usodno za oba. Ob ledeniku zija prepad vzhodne stene, ki je grobišče skoraj vseh ponesrečencev. In prav kratka je pot od stopinj do njega. — Da bi vodniki vsaj na tem težko prehodnem kraju vzeli s seboj več vrvi, da bi lahko prečili sami ves ledenik in potem na dobrem oporišču lažje pazili in s tem preprečili eventuelne nesreče! Pa so brez derez, brez cepinov. Pa seveda: časa je malo in bi vse te priprave bile zamudne! — Kar oddahnil sem se, ko sem zopet stopil na varnejša tla. Za mano se je vzpenjala Švicarka. Pogumno je sledila vodniku. Že skoraj na vrhu pa ji je nenadoma spodrsnilo, da je padla na desno koleno. K sreči je imel vodnik že varne skale pod seboj, da je vzdržal sunek. Videl sem, kako je nenadoma prebledela in kako so se ji tresle roke, s katerimi se je oprijemala vrvi. S stisnjenimi ustnicami je našla oporo za noge in se je povzpela na varno. Ko je dospela do nas, so ji živci popolnoma popustili. Ni čuda, tako blizu najbrže še nikdar ni bila smrti.

Še ena preizkušnja nas je čakala: gornja in spodnja »Streha« (Unteres u. Oberes Dach). Iz doline se prav dobro vidi to mesto. Kakor bi s sekuro vsekal po vrhu in ga poševno odčesnil: Vrh se je nagnil nazaj, gladko odsekano teme pa sili za spoznanje naprej. Tri vrvi so napete preko tega opasnega mesta. Prva je najdaljša.

Biner pleza prvi. Previdnosti je treba. Kakor on, se tudi jaz potegnem po vrvi kvišku. Spočetka si poskušam z nogami pomagati, toda brezuspešno. Nikjer ne najdejo opore na gladki, mestoma poledeneli steni. Samo roke delajo in vlačijo telo za seboj. Močnih rok je treba in neizprosno zreš smrti v obličje v trenutku, ko te moči zapustijo. In tega na tem kraju baje ni bilo malo. Toliko, da se oddahneš, in že se moraš zopet oprijeti druge vrvi. Isti napori, le nekoliko krajši. In končno tretja vrv. Ta je najkrajša izmed vseh in na koncu že precej razcefrana. Kako dolgo bo še zdržala? Mogoče bo šele kaka žrtev dala pobudo za izmenjavo vrvi.

Zelo strma in nevarna je nadaljnja pot, a po kratkem času dospemo na vrh. Na vrhu, kjer drugi vodniki s pretirano vljudnostjo čestitajo svojim turistom, mi je Biner samo resno in molče pogledal v oči ter me potrepljal po rami. Pa sem bil bol srečen in ponosen, kakor če bi dobil najvišje odlikovanje. To so občutki, katere morejo doumeti menda samo turisti... Vrh! V pravem pomenu besede. Le za osem ljudi je prostora na ponosnem temenu, ki se vidi iz doline kakor ost. Snežna barijera, precej visoka, leži preko temena. Dobro služi radi vetra. Zavetje je prijetno, kajti v višini 4505 m je velik mraz. Zaznamovana je meja med Švico in Italijo. Skromno znamenje iz lesa preseka velikana na dvoje. Sledi običajno fotografiranje. Vsakdo hoče imeti spomin. Med tem časom prispe Švicarka, ki je še vedno bleda od prestanega strahu. Vodniki sprožijo kamere. Razgled je krasen. Dan je lep, kakor smo si ga mogli zaželeti. Ves naš trud je tisočero poplačan. Ponosni vrhunec gora nas obkrožajo, skalni venci, iz katerih so šinile granitne osti, se kopljejo v solncu. Žarki se opirajo v ledenike, ki se bliščijo v bajni lepoti. Ponosno se dviguje na zapadni strani Mont Blanc, najvišji izmed vseh vrhuncev. Pa je bolj prizanesljiv kakor Matterhorn, ker je lažje pristopen; pot je le napornejša radi sekanja stopinj, in mnogo več časa je treba zanj. Uživaš krasoto, ki je edinstvena; simfonija granita je tu dosegla svojo popolnost i nedosežnost.

Čas teče bliskoma. Petnajst minut. Vodniki silijo na odhod. Postavimo se. Jaz sem prvi, vodnik za mano. Vrvi. Spuščam se naprej. Pri zadnji vrvi vidim, kako se druge skupine spuščajo za nami. Ledenik. Stopam previdno v udrtine. Vrv je med nama napeta. Ko najde vodnik varna tla, se spustim za nekaj korakov nižje. Vedno večje previdnosti je treba. Sestop je baš na tem kraju izredno nevaren. Oddahnemo se, ko smo že prešli izpostavljeno mesto. Vodnik, ki je bil že tolikokrat na Matterhornu, postane živahnejši. Saj je s tem delom pot že prestana. — Kratek počitek v Solway Hütte. Tu srečamo Francoza iz Belforta. Ves rumen v obraz, oči so mu globoko udrte, težko diha. Popadla ga je gorska bolezen. Vodnik ga masira. Mi ne ostanemo dolgo, temveč hitimo naprej. Previdnosti je še vedno potreba ob ostrih grebenih. Čas mineva. Couloirji! Udarci ob kamenje prihajajo iz bližine: »Steinschlag«. Pot postane širša. Nenadoma se vsuje nad nami drobno kamenje. Nemea, ki sta hodila nad

nami in ki nista dospela niti do Solway Hütte, sta jih sprožila. Vodnik se požene mimo mene naprej in me vleče za sabo. Skoraj teče, da ga komaj dohitevam. Pred letom dni ga je ravno na tem kraju zadel kamen v tilnik, da dva meseca ni mogel izvrševati svojega poklica. — Hörnli Hütte. Pogledam na uro: 11 h. 10 m. Za pot na vrh in nazaj sva rabila samo 7 h. 40 m.

Že ob štirih popoldne sem zopet v Zermattu. Mir in tišina gorskih pokrajin se odmikata mestnemu vrvežu. V mogočni zarezi gora sameva Matterhorn, tih in veličasten. Ponosna zavest: »Bil sem na njem!«

* * *

Zopet večer v Zermattu. Ulica v svetlobi, eleganca, hrup se vali mimo razkošno razsvetljenih izložb. Šumeči glasovi orkestrov silijo na cesto in se potapljaajo v množici besed, ki so doma v pariških bulvarjih, Unter den Linden, iz 5. avenije in ob meglenem obrežju Temze. Velemestni ritem preglasa romantiko gorskih pokrajin, ki se začenjajo na koncu asfalta.

Obstanem pred izložbo. Razsvetljena je. Mnogo ljudi se je nabralo. Ogledujejo sliko, ki je v njej. Čuje se mrmranje, iz katerega sili beseda: »Lochmatter«. Stopim bližje. Znameniti vodnik — domačin Lochmatter se je ponesrečil z nekim turistom na Weissshornu. Bil je eden izmed najboljših vodnikov v Evropi, udeležil se je tudi znamenite angleške ekspedicije na Himalajo. Srečno jo je preстал, smrt pa je našel v domačih gorah, ki segajo himalajskim velikanom le do boka, a so bile dovolj visoke in nevarne, da so strle njihovemu najsmelejšemu sinu življenje. Ljudje molče odhajajo od okna. V množici, ki valovi pod obločnicami, se še čujejo zlogi pokojnikovega imena.

Večer v baru Mont Cervin. Parket se svetlika v luči lestencev. Odsekani glasovi saksofonov se mešajo v glasno govorjenje gostov, toaleta je izbrana, ti pa se vračaš iz okolja sredi granita: prepad je prevelik, da bi ga lahko obhodil v nekaj urah.

Naša družba se zbira. Monakovčan je prišel prvi. Za njim se prismejlja Francoz, še vedno bled v obraz od prestane bolezni. Tudi na Švicarki se pozna, kaj je prestala v današnjem dnevu. Seveda je tema zopet Matterhorn. Čudno se čujejo besede o ledeniku, o »Oberes in Unteres Dach«, o »Steinschlag«-u in »Couloir«-jih sredi smokin-gov in svile. Roke, ki so se še pred kratkim z vsem obupom trgale ob raskavi vrvi in iskale najmanjše razpoke v granitnih stenah, so nežne in mirne in s prirojeno eleganco dvigujejo brušene čaše k smehljajočim ustnam. Korak na parketu je prožen, giblje se v taktu tanga, kakor bi sleherna mišica občutila uspavajoči ritem. Še pred urami pa je iskala stopinj v snegu z vso krčevitostjo in z naporom v nihajoči usodi! Človek z dvojnim obličjem in dvojnimi telesom. Ure minejo. Izmenjamo si naslove in si stiskamo roke. Vez, ki nas je pred kratkim družila na naši nevarni poti, se rahlja. Imena ostajajo v spominu. Mogoče se še kdaj srečamo? Francoz plačuje za vse.

Tristo švicarskih frankov je odštel. Lepa vsota. Z nekim zadovoljstvom in veseljem odšteva bankovce. Njegov ponos in veselje nad prestano turo je veliko. — V družbi Nemcev zapuščam Mont Cervin. Ulice so prazne. Mesečina se razliva nad Zermattom. Ostri robovi Matterhorna silijo na obzorju iz modrikaste soparice kakor stranice trikota. Vedno, kadar ga pogledaš, razkrije novo, nesluteno lepoto svojega skalnega obličja...

Drugi dan je bil po programu določen za počivanje. Z Nemci sem se sestal; dogovorili smo se za turo na Monte Rosa. Krajši izprehodi v okolici Zermatta so nam izpolnili dan. Lepi so bili in nepozabni: kakor bi narava na vsak korak hotela človeku pripraviti nova preseenečenja. Tudi tu se je poveznila »podoba raja« na zemljo. In kar je še ostalo zakritega, je odgrnil domačin ne zase, le za druge, saj je vedel, da mu bo to prinašalo dobiček. Ni se motil. To je politika tujkega prometa. Krasno izpeljana pota, žična železnica, negovani gozdovi, izpeljane galerije nad Vispo v Gornerschlucht so cilj vsakega, ki pride v Zermatt. — —

Naslednjega dne že navsezgodaj smo bili na potu na Monte Rosa. Krenili smo v smeri proti Matterhornu, le pri prvem mostu smo zavili preko besneče Vispe. Pokrajina je vsa ista kakor na potu na Matterhorn. Gozdovi, pašniki in planšarske kočje se menjajo v strogi harmoniji z velikani, ki stojijo grozeče v ozadju. Pri križišču je kapelica, ki podčrtava vso tišino planinskega sveta. Krenili smo proti desni na Riffelberg (2596 m), s katerega se nam nudi krasen razgled. Kratak oddih in že nadaljujemo pot proti Gornegratu in Rotenbodenu na ledenik. Koča: Betamps Hütte, 2802 m, je last švicarskega Alpinskega Kluba; ni oskrbovana, a kljub temu je tamkaj oskrbnik. Skrbi za drva, ki jih moraš plačati, če si hočeš kaj skuhati — sam. Le skupno prenočišče je v koči. Prostora najbrže ne bo mnogo. Stane pa tri franke za osebo. Nekaj švicarskih turistov smo našli tam. Počivali so, ko so se vračali v dolino. Oskrbnik je prijazen; ko odhajamo, še stopi nekaj korakov z nami.

Ledenik. Solnce se je uprlo v snežno odejo. V očeh ščemi, dokler se ne privadijo. Dolga in precej naporna je pot, a kljub temu se nam zdi lahka po prestani turi na Matterhorn. Dufour Spitze, 4338 metrov visoko se dviguje. Lepa višina in razgled po gorah je veličasten. Daleč, kamor sega pogled, je kakor razburkano morje, čigar valovi so v hipu okameneli v silnem vzgonu ter se izkrivili v najbolj fantastičnih oblikah. Ob vzhodu je valovanje barv, ki se razlivajo preko ledenika: belo, modro, vijoličasto, sivo... Kakor samotna sfiga v ledenem moiku je Matterhorn. Še bolj proti zapadu je Dent Blanche, kakor ponosna kraljica v dvoru gigantov. Krasno je! In ko zopet čutiš led in sneg pod nogami, ko se spuščaš v dolino in ko cepini pojejo svojo enakomerno pesem, takrat se šele zavedaš prave lepote in vseh onih svetlih trenutkov na skalnem temenu, ki se je tako ponosno pognal pod oblake, kakor bi hotel biti samemu solncu brat...

Zopet večer v Zermattu. Mogoče zadnji? Pičlo odmerjeni dnevi drsijo h kraju. Hodim po ulicah, ki se mi zdijo že domače, obrazi so mi sila znani in vem, da mi bo težko slovo. Poslušam godbo, ki tako čudno zveni v zermattskih ulicah. Preblizu so gore in planinski mir. Še enkrat sem šel na pokopališče med grobove, kjer spijo ponesrečenci planin. Kapelica, kjer je v otroški krsti ležal ponesrečeni Anglež, je prazna. Kakor zadnjič, tako tudi danes silijo melodije iz bližnjega Mont Cervin na njivo miru. Le pevca ni slišati. V razsvetljeni cerkvi nekaj ljudi. Sključeni so in molijo. S ceste se čuje peket kopit po asfaltu. Omnibusi vozijo k zadnjemu večernemu vlaku, ki odhaja v Brieg.

En dan sem še ostal v Zermattu, da si pogledam Gornergrat, o katerem pišejo: »Er übertrifft alles, was man sich träumen kann, selbst was über den Traum hinausgeht.« Peš sem se povzpел tja gor. Visok je 3136 m, dosežeš ga iz Zermatta v petih urah. Res se je izplačalo. Vso lepoto, ki se tu nudi, je težko opisati. Vrhovi, snežniki na motnem podstavku, v daljavi kakor igračke naselja, to je slika, ki se je ne moreš nagledati. V tej čudoviti naravi je arhitektonska lepota, simfonija barv, ki nas prevzame in zbudi v nas zavest naše nemoči in siromaštva napram čudežem, katerim sto- in stoletja niso mogla spreminjati oblik... Seveda se nahaja na tem mestu krasen in razkošen hotel z bajnimi — cenami. Še kratek izprehod proti Riffel-See. Ko široko razstrto oko, v katerem se zrcali Matterhorn, leži jezero. Na levi je Riffelberg. Na njem je snemala neka berlinska filmska družba zvočni film. Opazujem delo. Dva plezalca se vzpenjata. Kamera lovi divje raztrgano ozadje skal in vrhuncev. Torej bo res film brez Potemkinovih vasi... Naslov mu bo: »Die Todesfahrt auf dem Matterhorn.«

Proti večernim uram se peljem v dolino z zobno železnico, ki je izpeljana iz Zermatta v Gornergrat. Devetkrat na dan pelje v obe smeri. Spuščamo se v dolino, skalni svet ostaja za nami in kmalu smo v objemu gozdov. Še vedno je krasen razgled. Ovinek, predor... Električne luči zažarijo in ko je spet dan, je pokrajina izpremenjena. Zopet predori. Viadukt! Dobrih petdeset metrov pod nami se peni potok. Hiše Zermatta postanejo čimdalje večje in besneča Visp čimdalje širša. Po slabih dveh urah sem že zopet v Zermattu.

Nedelja. Pospravljam svoje stvari in plačujem račune. Zunaj počasni naletava sneg in dež, vrhovi so zaviti v megli, s pobeljenih obronkov v višini silijo zasnežene skale kakor stisnjene pesti. — Zadnji krat po Zermattski ulici. Ko dospem na kolodvor, je vlak že pripravljen za odhod. Drvimo ob Vispi. Zermatt se pogreza za nami. Planine so v megli in zaman iščem ponosnega temena Matterhorna. Rad bi ga še enkrat videl! A vem, kje je, in strmim v megleno zaveso, ki mi ga zakriva, dokler vlak ne zdrdra v predor. Ave Matterhorn!¹

¹ Naknadno ugotavljamo, da je v našem »Vestniku« (1929, 73 i. sl.) obširno pisal Jakob Mlakar o M. Rosi in Matterhornu; o Matterhornu tudi A. Kopinšek v »Pl. V.« 1931, 66 i. sl. — Neposredno pelje železnica v Zermatt iz Vispa (ne iz Briega). — U r e d n.

Planinci na najvišjih gorah naše zemlje

V zadnjem desetletju skušajo znanstveniki in planinci v pravcati narodni tekmi z vsemi sredstvi se povzpeti na izvenevropske najvišje gorske vrhove. Pričeli so Angleži, ker je v njih območju največ takih gora; pridružili so se jim Rusi, sledili so jim drugi: Francozi, Amerika; zadnjih pet let pa so Nemčija, Švica, Avstrija in Poljska opremile nekaj prvovrstnih planinskih potovanj v Pamir, Himalajo, Ande, na Himalajo i. dr.

O glavnih, že dovršenih podvigih hočemo pregledno poročati.

I.

V Pamir 1928.

Moja na Tirolskem živeča sestra (por. Schneider) mi je v pismih večkrat omenjala mojega nečaka, ki je posečal rudarsko visoko šolo na Tirolskem, češ, da je navdušen planinec, ki je prelazil vse vrhove in stene od domačih gora do Mont Blanka, a potrebni drobiž je dobil pri sošolcih, ki so bili nanj ponosni, da je kar povrsti zavzemal razne »nedosegljive« točke. Da pa pride čimprej do kruha, so ga poslali na akademijo v Berlin, hoteč ga odvrniti od njegovih gora. Tam je dobro napredoval, a planinstvu se ni odrekel; saj je tudi v Berlinu našel »hribovec«, celo hujše, kakor so na Tirolskem. Od »Öst. Alp. Cluba« je dobil ustanovo, da je napisal vodiča za Mont Blank, od predstojnikov pa večmesečni dopust za potovanje v Azijo. Sestra mi je pisala: »Lahko si misliš, kake skrbi imam s tem pobom; pa ga ni udržati, če se mu prilika ponudi.« Ta »poba« je bil takrat skoraj 28 let star in se je v knjigi »Bergfahrten im Pamir 1928« sam pošalil iz skrbi svoje mame nad njegovo usodo. A ni dosti manjkalo, da bi ga bilo hudo udarilo: prav v Pamiru (Pik Ljeningrad) so mu noge tako ozeble, da so jih hoteli odrezati; edino njegovi krepki naravi je pripisovati, da so se mu same pocelile.

Zamislili so potovanje že 1924, ko so naložili v ta namen prvih 10.000 nemških mark; zbirali in proučavali so slovstvo in izdali delo o zemeljskem visokogorju. Poznavalci so svetovali Pamir ali Bolivijo. DÖAV je končno na svoj račun prevzel še štiri planince; v okolici Mont Blanka so se vezbali ter določili dvoje potovanj: v Pamir in v Bolivijo. Odpravo so razdelili v dva dela: 1. v pravo planinsko in 2. triangulacijsko. Znane trdke so zagotovile znatne brezplačne ali znižane prispevke, med drugim osem zabojev čokolade, obleko, čevlje, vrvi, sir, šotore, dežne plašče, spalne vreče, fotografske aparate, plošče, konzerve, instrumente, zdravila in nešteto drugega, tako da je prtljaga končno tehtala 8000 kg. Udeleženci so dobili na 54 straneh tipkano navodilo; vodja potovanja je že mesece prej pripravljaj, zbiral, pisal; samo korespondenca posameznikov je narastla v debele spise. Končno so določili devet izbranih oseb, ki so zastopale planinstvo, zemljepisje, fiziko, medicino, zemljemerstvo, kartografijo. V začetku leta 1928 je bilo vse pripravljeno in nabrano dovolj sredstev, tako da so 11. maja 1928 odpotovali v Ljeningrad. Rusi so jih sprejeli in pozdravili v seji akademije znanosti, razkazali znanstvene zavode in muzeje z bajnimi, povsem celotnimi zbirkami; v Moskvi so jim otvorili, sicer nedostopni, Kremelj, jih počastili z nagovori pri dveh posameznikih, s sprejemom pri poslaniku, z brezplačno carinsko odpravo v Pamir in so pomagali, kjerkoli je bilo treba. Prav tako je bilo tudi slovo pri odhodu iz Rusije. Vsa predpriprava in tudi potovanje je ostalo za javnost tajno in tudi potovalci sami so se zavezali, da ne bodo ničesar pisali, razen za DÖAV. Iz posameznih razglednic smo spoznali, kje se nahajajo in kod hodijo. Silno je presenetila hvaležnost do Rusije; pri takih prilikah spoznaš od nove plati tedanje razmere mogočne Ruske države.

Od 22. do 28. maja so se vozili v Taškent, koncem meseca so bili v Ošu, 1200 m visoko, neposredno ob kitajski meji. Ondi so s pomočjo ruskega vojaštva nakupili 60 kamel in 85 konj za tovore, 30 mož so najeli in 33 konj opremili za ježo. Štirinajst dni pozneje so na močnih dvokolesnicah (>arba«)

pripeljali s postaje prtljago, ki so jo preprtljali za živali; v spremstvu poročnika in sedem mož so odpotovali na gore po karavanski cesti Oš — prelaz Čigiršik 2200 m — Gulča 1500 m — Sufi-Kurgan — prelaz Taldik 3600 m — Sari-Taš 3000 m, 180 km v osmih dneh. Ker so se morale živali med potjo pasti in so pred seboj imeli večjo karavano, so morali te razmere upoštevati.

V dolini Alai so trčili na Kirgize v jurtah, prostornih šotorih, težkih poldrugi kamelji tovor, postavljen v dveh urah, razložen v poldrugi uri; vse leto se selijo tja, kjer je paša. Kitajci potujejo v nosilnicah z dvema konjema, osli prenašajo volno in podobno blago; kamele tovorijo ponoči, a pasu se podvevi.

Izhodišče na končnem cilju je bila vas Altin Mazar za planince in zemljemerce; vhodišče je bilo pri Sari-Taš, odkoder so šli proti (slabo slanemu) jezeru Kara-kul in ledeniku Tedčenko. Med Altin Mazar in Kara-kul (od zahoda proti vzhodu) in med Transalačem (Pik Ljenin) in gorovjem Muskol (od severa proti jugu) je nekako po 100 km v četverokotu; tod so planinci in zemljemerci do pozne jeseni delali vsak v svojem področju.

Prepotovali, premerili in dolazili so 14 vrhov pod 4000 m, štiri med 4 do 5000 m, 29 med 5 do 6000 m, 8 med 6 do 7000 m in enega nad 7000 m (Ljenin). Tri prelaze so z doline v dolino prehodili. Somerno z njimi so delali Rusi na treh vrhovih med 5 do 6000 m in dveh važnih ledeniških prelazih 4800 in 5100 m. Pri tem so podolgem in večkrat počez prehodili najbrž na zemlji najdaljši Fedčenkov ledenik (77 km); omeniti je tudi Ljeninovo 4000 m visoko steno. Zahodno od označenega četverokota je gorovje carja Petra Velikega, po katerem triangulirajo Rusi sami. Na doplezanih vrhovih so spali v šotorih za posamezne, kuhali so s plinom, pili čaj, uživali konzerve, čokolado, suho sadje, bonbone, prepečenec; na odpočitkih so si privoščili klobase, meso in gorko hrano sploh.

Za primer opišimo pot na Pik Ljenin, višek uspeha na vsem potovanju.

Od vasi Altin Mazar proti vzhodu se vleče okoli 70 km dolga dolina Saukdara, najprej proti severovzhodu, potem proti vzhodu do prelaza ob Karadžilga-ledeniku, ki se nagiba že proti jezeru Kara-kul. Na koncu Saukdare in začetkom Karadžilge je torej prelaz, ne gora, kakor običajno. Gore so pomaknjene na sever, vsaka z nekako preddolino, medtem ko so na južni strani vode znatnejši vrhovi. V teh gorah se skriva Pik Kaufmann, dandanes Pik Ljenin, 7127 m¹. Toda težko ga je zaslediti, ker stoji sredi drugih, ne mnogo nižjih vrhov; potujoč po dolini, ne veš, kdaj se je treba obrniti v stranski predel proti severu. Od Altin Mazara do prelaza je popolnoma prazna dolina z enim samim seliščem, Kusgun-tokaj, na pol poti. — Pripjavljati so se pričeli sredi septembra 1928, kar je celo za naše kraje malo pozno, kaj šele za razmere sredi visoke Azije! Naletavati je bil pričel po vrhovih nov sneg, dan se je kradljal in ruski zemljemerci so se odpravljali domov. Od naših udeležnikov so bili le trije; drugi ali niso mogli ali niso smeli; končno so nosilci odpovedali, češ, da morajo domov.

Dne 18. septembra 1928 so se dvignili ti trije z dvema nosilcema, skupaj pet oseb na konjih; kmalu za vasjo je zmanjkalo poti in potovali so med kamenjem ob vodi, ki jo je bilo treba večkrat prebroditi, ker teče v ovinkih od ene na drugo stran doline od strmih pobočjih. Vlekli so s seboj tudi živega koštruna, kojemu ni bilo usojeno dolgo življenje². Prvi dan so prenočili blizu zapuščenih zlatih rovov. Naslednjega dne je z njimi potujoč domačin pri točki Ran izjavil, da višje gori ni več trave, česar mu pa niso verjeli; šli so do Kusgun-tokaj (Vranov gozd), kjer je bilo idealno taborišče, samo 1000 m prenizko; imeli so še 4000 m do vrha! Tukaj so pustili 21. sept. konje in so sami z vodnikoma (ob hrani za 5–6 dni v nahrbtnikih) odrinili naprej. Spotoma so naleteli na medvedje sledi in so našli polno rogov kozoroga; popoldne so

¹ Tedaj (l. 1928) je Pik Ljenin dobil veljavo najvišjega vrha v Sovjetih. Leta 1933 pa je v zapadnem Pamiru Gorbunova ruska ekspedicija zavzela Pik Stalin (7495 m) in je torej ta stopil na prvo mesto. — *Uredn.*

² Iz kože tega koštruna je dobil Schneider čevlje, ker mu je bil prejšnje pes pred šotorom ponoči — povečerjal.

Aljažev stolp vrh Triglava

Foto Ivan Tavčar

prišli do podnožja mogočnega ledenika, prihajajočega iz neke stranske doline; naleteli so še na dva stranska ledenika, dokler niso prišli do glavnega ledenika in sklepa doline (sedlo). Zapazili so, da so bili v glavni in pravilni smeri, ki vodi okoli 25 km proti severu; tukaj so, 4600 m visoko, prenočili. Naslednjega dne je bila po ledeniku razpokana in vedno strmejša pot; v višini 5200 m so se utaborili, dopovedali nosačema, naj ondi počakata dva do tri dni, sami pa so drugi dan odšli po dolini dalje s provijantom in šotori na hrbtu. Od sedla doli je vedno bolj pihalo in jedva naliti čaj je sproti zmrznil. Tukaj je bilo treba odločiti za končno smer; dolgo v noč so v šotorih o tem razpravljali. Naslednjega dne so prišli 6100 m do obrobne skale, kjer se jim je razsnil ves položaj; stali so sredi pred 4000 m visoko Ljeningovo steno!

Preživeli so še dve hudi noči; šotori so bili majhni, čevlje so pustili zunaj ter jih zjutraj prepihane in zledenele obuvali; drugo noč so spravili obuvala pod vreče, da so se vsi skupaj grelji. Peti dan po odhodu, 25. sept., so naskočili glavni vrh, bilo je že 1500 m razlike. V šotorih je bilo 18 stopinj pod ničlo, oblekli so vse, kar so premogli: navadno obleko proti vetru in še garnituro iz — papirja. Za 1500 m višine so rabili 7 ur, od 8.20 do približno 15 popoldne, ker se jim ni ljubilo na uro gledati. Pri 6900 m so odložili (sicer lahke) nahrbtnike, sprva so počivali vsakih 30, potem vsakih 10 m. Zmrzlina na nogah se je jela oglašati: oglušili so prsti. Ob 3.30 popoldne so si v vrh Ljeninga segli v roke: akademik Schneider, fizik Wien in dr. Borchers. Razgled je bil nad vse obsežen; 2/4 ure so hodili nazaj do šotorov, vse spravili in hiteli k obema čakajočima nosačema nižje doli, toda namesto njih so v poltemi našli nahrbtnik in nekaj provijanta. Na goro so bili nesli itak samo posušeno sadje, čokolado in bonbone; zato so, žejni, razsekali led do vode, se napili, zlezli v vreče in spali do belega dne.

Naslednjega dne so si ogledovali noge: Schneiderjeve so bile najhujše, obeh drugih samo otekle; potrti so lezli dalje in nižje spodaj našli izbegla nosača. Ker je bilo še daleč, je najboljši (Borchers) hitel naprej po konje, ostali so šepali za njim. Utrujen je prišel v taborišče, kjer so še isto noč poslali dva konja v gore; na njih sta Schneider in Wien prijezdila v K u s g u n - t o k a j. Tukaj so si ob večtedenskem počitku in pravilni hrani pozdravili noge; Schneider se je po treh tednih že obul, po petih tednih je nosil mestne čevlje. Iz Kugun-tokaja so odšli v Altin Mazar, poslovljni večer so praznovali pri županu in odšli — ne preveč srečni, da odhajajo v »prosvitljeno prosveto« — v Evropo nazaj. Sredi novembra so bili doma.

II.

Na Himalajo 1930.

Pamirskim gospodom ni bilo nič kaj všeč, da so s Pik Ljeningom dosegli sicer najvišji vrh v Pamiru, ne pa najvišje višine na Zemlji sploh: ta je na Himalaji; poleg tega so drugi že prišli preko 7130 m, dasi vsekako niso bili prišli na vrh, temveč so obtičali pod njim. Opremili so torej 1930 novo potovanje, a od pamirskih se ga je udeležil edino Schneider; bilo je pet Nemcev, dva (deloma trije) Angleži, dva Švicarja in en Avstrijec: med vsemi je bilo najlepše soglasje in povsod so jih oblasti naklonjeno sprejele. S Pamirrom 1928 vred določena Bolivija je za eno leto počakala.

Podnožje Himalaje ima proti Indiji tri države: Nepal, Sikim, Butan. Na meji teh držav, toda proti Tibetu, stoje najvišji vrhovi in najvažnejši prav ob stiku Nepal-Sikim-Tibet. Ako torej hočeš na teh gorah kaj doseči, moraš imeti dovoljenje za vse tri države, ali, v našem slučaju, vsaj za dve: Nepal, Sikim. Nepalski maharadža se dovoljenju ni upiral, kar je bilo važno, ker je Nepal (pa tudi ostale države) tujcem sicer prepovedan. Na Himalajo prideš iz Kalkute po železnici v letovišče Darjeeling (2100 m), od koder je okrog 200 km zračne daljave proti severozahodu do druge najvišje gore K a n g - h e n d - c e n g a (Gavrisankar)³; ostale se vrste proti vzhodu ob meji Tibeta. Ker pa tečejo vode proti jugu, je treba v smeri Darjeeling — Kang-hend-cenga prekoračiti nekaj visokih prelazov ob nizkih dolinah.

³ Kang-hend-cenga, 8603 m; Č o m o - l u n g m a (Mont Everest) 8882 m je najvišji; oba so dolgo zamenjavali.

Razdelili so se v tri potovalne gruče, ki so potovale nekaj dni druga za drugo, deloma so se izpopolnjevale, kar ni bilo ugodno. Prva gruča je odšla iz Darjeelinga 7. aprila 1930 z 10 Evropejci in 220 nosači; nekaj dni kasneje je odšla druga s 180 nosači. V pragozdih so naleteli na nadležne pijavke, ki najdejo vsako luknjico, da se primejo nog; v samostanu Pamionki so gledali na dvorišču »ples demonov«, ki ga poznamo iz znanih knjig o Tibetu. V enem tednu so prišli do samotne pastirske kočice, 4000 m, 12° mraza, pri čemer jim je ušlo 40 nosačev iz Sikima, kar je potovanje več tednov zadržalo.

Bodoče dni je bilo treba prekoračiti prelaz Kang-la (5015 m); ker za vseh 300 oseb ni bilo dovolj čevljev in očal, so nekateri šli bosí čez prelaz in iz strahu so tudi drugi partiji uhajali nosači, da je morala popustiti mnogo prtljage pred prelazom, a sama ga je prekoračila samo s 50 nosači. Tako je prodiranje za nekaj dni zaostalo, ker so zaostalo prtljago izbeglih nosačev morali naknadno donášati. Tretja partija, misleč, da je pri prednjih dveh vse v redu, je že pet dni za njimi nastopila in tako so prišle vse tri gruče polagoma v vas Kunca, 3400 m, toda brez provijanta in tudi vas sama ga ni imela. V daljnem prodiranju so šli skozi pogorele gozde, srečali družino kretenov in končno 24. aprila v višini 5050 m prišli pod podnožje Kang-hend-cenga. Pregledali so goro in našli, da jo je od državnice Sikim gori mogoče preplezati, a izključeno je od zapada v Nepal.

Gora ima 3000 m visoko steno s tremi mogočnimi policami, na kojih leži previsen sneg in led 100—200 m visoko. Edino v levem ledenikovem kotičku je bilo videti, da bi se mogli vzpenjati. Od tu so imeli tudi pravi planinsko velikanski prizor: spredaj ledenik, ob straneh visoke gore in s sten viseče zledenele reke, a v ozadju Kang-hend-cenga s policami in terasami. Ves ta prizor so, kakor vhodna vrata, obroblyale kakor hiša visoke morene. Izhodišče za svoje podjetje so postavili 5050 m visoko, goro samo pa so sklenili zavzemati s šestimi planinci in 40 nosači; 5780 m visoko so stali drugi šotori, 5930 m visoko tretji. Pravi led se je pričel v višini 6200 m. Kar se je zdelo od daleč dosegljivo s krapši, tam so morali sekati stopinje; kar je bilo od daleč videti navpično, je bilo previsno. Od napredujočih planincev zasekane stopinje so nosilci razširili v cele vdolbine in so prišli prvi dan 70 m visoko; strmine so zavarovali z ograjo iz vrvi. Proti večeru je jelo snežiti in nekaj mož so morali poslati na prelaz Kang-la po hrano, da bi ne nastalo pomanjkanje.

Drugi dan so prišli v 80° strme stene z 10 m visokim ledom. Na vrvi viseč ali sede, so zabijali kline in izsekavali stopinje; spodaj je tovariš držal vrv kot protiutež. Tako so dosegli 8 m. Tretji dan so prišli do majhne ravnice 6400 m visoko in jeli šotorišče seliti. Četrty dan, 9. maj, je bil gorak in oblačen; vsi so bili po skali porazdeljeni, Chettan in Schneider spredaj, kar zaslíjšijo gromeče pokanje in nad njimi se je, valju enaka, odtrgala široka ledena plast in se je valila proti planincem. Vsi so zbežali v stran. Ledeni prah je napolnil ozračje; a ker se je umirilo, je bil znak, da se je plaz ustavil. Spodaj je bilo pri ljudeh vse v redu, zgoraj pa je iz snega molela rjava roka in ob strani je ležal klobuk. Hiteli so na lice mesta in začeli odkopavati — bil je zasuti Chettan, medtem ko je stal Schneider bolj na strani levo in mu je samo klobuk odneslo. Schneider se je kmalu prikazal izza ovinka, Chettan pa je bil ranjen na glavi, tudi pomečkalo ga je, da je umrl.

Navzoči domačini so stoično izjavili, da ga je bog Kang-hend-cenga k sebi vzel in človeku ne pristoja proti temu se upirati. Kjer so prej delali jame in ograje, je bilo sedaj vse razvaljeno in popolnoma izpremenjeno: potrgane vrvi so visele raz skale in kupi snega so bili tam, kjer je bila pot. Od zgoraj je celo grozil nov plaz; drugo šotorišče so odnesli k prvemu nazaj, ponesrečenega Chettana na lice mesta zagrebli; namesto križa mu je tovariševal cepin.

Kakor običajno, je bilo drugi dan najlepše vreme. Gospodje so premišljevali, kaj naj ukrenejo; zdajci se med posvetovanjem, 2000 m nad njimi, odtrga nov plaz in se zavalí na ledenik v dolino naravnost proti šotorom št. I. Četudi so bili do 2 km narazen, je sneženi oblak 5 cm visoko pokril šotore in okolico; to je bil poslednji migljaj: pospravili so in odšli na zapadno stran.

Toda tudi tukaj ni bilo boljše!

Prenesli so šotorišče I. na zapadno stran, da je bilo pripravnejše za šotorišče II., katero so preložili na višino 975 m. Od tu so prodirali na sleme, a razočarani so zapazili, da je južna stran gore še slabša od severne. Sklenili so prodirati po neki polici s krušljivo skalo in so prišli do stolpa 6230 m. Po vrvi so se spustili nazaj do šotorov počivat. Ponoči je veter bril in so se bali, da vso nasebino odnese; močni šotori so vzdržali, četudi so bili le plitvo pritrjeni. Drugi dan so Dyhrenfurth, Schneider, Smythe in Wieland znova plezali do višine 6230 m, ker sta prva dva (včeraj odsotna) še vedno upala na uspeh. Od gori omenjenega stolpa so splezali v škrbino in dalje, do novega, približno 200 m visokega stolpa; doplezali so ga in na vrhu izsekali v led majhen predorček v višini 6380 m; od tukaj se je skalnato sleme izpremenilo v oster, zledenel greben — delo za dva tedna — in sredi grebena je stal skalnat žandarn s previsečim pokrivalom. Za slučaj, da ga zavzemo, bi komaj koncem maja prišli na lepo, toda od vseh vetrov preprihano polico, 7858 m! To točko bi bili morda dosegli, toda pot do vrha je bila praktično nemogoča, ker bi nosači ne mogli za njimi. Razgled na ozkem grebenu je bil veličasten: daleč naokoli skale, sneg in led, 400 m pod njimi nekaj temnih točk: začasno šotorišče. Pred njimi je stal Ramtang-Pik, ki so ga pozneje tudi zavzeli (7105 m). Prevzeti so opazovali velikanski razgled, a se potrti vračali; drugi dan so pobrali raz skale vrvi in se začeli pripravljati za Ramtang. Kang-hend-cenga jih sicer ni »k sebi poklical«, pa tudi njim se ni posrečilo na vrh.

Časopisje je pozneje smatralo ta slučaj za poraz; toda pisati za mizo ali zavojavati tako goro, je dvoje! Da bi ne prišli domov »praznih rok«, so naskočili in zmagali štiri druge velikane: Jong-song-Pik (7459 m), Nepal-Pik (7153 m), Dodang-Pik (7150 m) in že imenovani Ramtang-Pik (7105 m). To so dosegli v maju in juniju, ko so svoje šotore vsega skupaj 47 krat prenesli.

Ko so zavojevali te velikane, zlasti Kang-hend-cenga, pa je spodaj zaostalo delo nosačev in grozila je planincem lakota.

Nosači so namreč izgubili kar tri vodnike: prvi se je javil bolnim; drugi se je izkazal nesposobnim; a tretji je umrl — kakor so sodili — na zastrupljenju z alkoholom, kajti zaboj z likerji je bil v resnici izginil. V gorah nad 5000 m pa zadostujeta 1—2 steklenici in mrzla noč! Tako sta morala od prodiralcev dva v dolino, da sta prenašanje zopet uredila; povrhu jih je rešila kraljevska naklonjenost maharadže, da v šotoriščih niso stradali ne planinci, ne nosači. Zadrede je bil kriv prelaz Kang-la, ker je bilo veliko zabojev ostalo na nasprotni strani in so jih ob pomanjkanju ljudi le počasi spravljali naprej.

Koncem meseca junija so se vsi vračali domov, ne da bi jih, kakor pri prihodu, tudi pri povratku posetile visoke osebnosti. Teh, sicer zanimivih doživljajev, od Kang-hend-cenga dalje ne popisujemo. Filmali so 14.000 m, fotografirali okoli 6000 slik.

(Konec prih.)

Obzor in društvene vesti

Drago Ulaga, Crawl — prsno in hrbtno plavanje. Ljubljana 1935. Samozaložba, Emonska cesta 20. Cena Din 16.—. Naš marljivi in podjetni sportni pisatelj je s to priročno, 72 strani obsegajočo knjižico prinesel med Slovence izvirno poučno in propagandno delo o plavanju; besedilo pojasnjuje dobro izbrane slike. Snovno in oblikovno je tako delo izpolnilo občutno vrzel v našem telesnovzgojnem slovstvu.

Naslov, s črtico (—) med »Crawl« in »— prsno in hrbtno plavanje«, usmerja namen knjige, se zdi, samo za nauk o crawlu, ki mu res služi večji del knjige neposredno z opisom tega plavalnega načina, posredno z opozoritvijo na njegovo važnost tudi v drugih delih knjige. Pri sestavi celotne knjige pa je pisatelj stopil preko samega crawla ne samo s sestavki o zgodovini in pomenu plavanja sploh, o razmerju z drugimi sporti, o postopanju pri pouku, o treningu in tekmi, o starosti tekmovalcev, o startu in obratu, ampak opisuje tudi prsno plavanje v ožjem smislu, ne kot crawling. V knjigo so uvrščena tudi osebna navodila Draška Wilfana, ki zbujajo pozornost. Na koncu

knjige pa še stoji pripomba, da je zaradi pomanjkanja prostora izostala »Zgodovina slovenskega plavalnega sporta«, ki sta jo opisala B. Skaberne in B. Prezelj; ta zgodovina bi naj izšla v prihodnji izdaji. Če se ne motimo, je pisatelj prvotno nameraval pisati res le o svojem ljubem crawlu v prsnem in hrbtnem plavanju, a ga je upravičeno navdušenje za plavanje privedlo po vrsti do vedno več odstavkov in dostavkov o plavanju sploh, tako da je knjiga vsebinsko pravzaprav obrnjena: s splošnimi načeli in navodili zadaj in s posebnim naukom spredaj. V to neskladnost je pisatelja pripeljal njegov zdravi čut in praktična sposobnost; tako je po ovinku prišel na pravo pot. Kajti nedvomno je, da leži trajna ali vsaj trajnejša vrednost knjige ravno v teh splošnejših delih; v bodoči izdaji, ki jo želimo prav kmalu, bodo ti deli morali dobiti prvo mesto in naj bi se še razširili na vse vrste plavanja, med katerimi naj dobi makar crawl prvo mesto. S sedanjo knjigo se je pisatelj nekoliko prehitel, ker je bila res potrebna; prihodnjo bo pisal sestavno po doslednem načrtu.

Slag je preprost, domač, ponekod lahko kramljanje; s tem je dosežena lahkaumljivost; preveč pa se vpleta lastna oseba in v trajnostni knjigi se je treba izogniti novinarski prešernosti. (V »Slovenec« 9. junija so nekateri odstavki iz nje kar ponatisnjeni.) — Ta lahkotnost — ki je poseben dar — pa se izredno dobro obnese pri obravnavi tako težke naloge, kakor je opis in ponazorjenje crawla z besedami. Ako je to brez filma in resničnega gledanja sploh mogoče, se je Ulagi posrečilo; tisti odstavki knjige — in prav ti so bili njen prvi namen — zaslužio vse priznanje. Tem bolj pa mu štejemo v dobro, ko (str. 48) odkrito prizna: »Iskreno poudarjamo, da se je iz knjige same prav težko privaditi crawla. Crawl, start, obrat itd. je treba videti in prav vestno opazovati; le tedaj je mogoče razlago pravilno razumeti.« Res je tako in lahko pristavimo, da to velja v polni meri za plavanje v obče; saj že stari nauk pravi, da se plavanja naučimo le v vodi. Predpriprave z vežbanjem gibov so pa seveda zelo priporočljive že prej ali vzporedno na suhem. Mi telovadni učitelji smo pred vojsko prav izdatno vežbali v telovadnicah »suho plavanje«, osobito uspešno s pomočjo posebnih pasov na visečih krogih. S tem smo se pa tudi dotaknili širšega namena in glavne zasluge te knjige, da se namreč plavanje naj širi povsod in pouk o njem uvede v šole; taka pobuda je tem bolj potrebna, ker šolska uprava obrača svoje korake baš v nasprotno smer: saj so novi učni načrti za naše srednje šole telovadni pouk v najvišjih dveh razredih sploh — odpravili, namesto da bi ga razširili ali vsaj pustili v prejšnjem obsegu.

Plavanje bi moralo biti ljudska telesna vaja, pravzaprav ne samo vaja, ampak ljudska potreba, nujnost; tega mnenja smo s pisateljem tudi mi. Današnji napredek pa še davno ne odgovarja nujnosti: kopanje, posebno v modernih kopalniških, se zelo širi, ne pa v isti meri plavanje; cele dneve se kopalci in — le glejte jih — kopalke leže solnčijejo; plavati v vodi jih vidite malo, morda večasih zato, ker se v vodi ne — vidijo, ali celo, ker plavati ne znajo. G. pisatelj ima prav z ugotovitvijo, da smo v znanju plavanja napram starim narodom (pa ne samo napram Grkom) nazadovali. Učeni rimski jurist C. Trebatius Testa je kot izboren plavač nasvetoval pesniku Horaciju, ki mu je potožil, da ne more spati (sat. II., 1, 7), naj, dobro z oljem namazan, trikrat preplava Tiberu, pa bo trdno spal. Kdor ve, kako široka in deroča je Tibera pri Rimu, ta bo Trebatiju verjel. Kak nasvet pa bi se danes dal učenemu gospodu kot uspavalo? Aspirin &. Vsakdo bi torej moral znati plavati in tudi zahajati plavat, ne samo v kopel. Vseeno pa je, kako in kaj plava; v tem oziru se ne strinjamo z g. Ulago, ki priznava plavalno veljavo le crawlu — tako stališče je enostransko. Ta enostranost pa je nastala zato, ker pisatelj v svoji knjigi v zgajana načelno le re k o r d e r je v plavanju; tej svrhi pa ne more služiti vsakdo, ker nima vsak ne telesnih odlik ne prostega časa ne sredstev za njo, a vsak lahko gre v vodo, da plava v kateremkoli »stil«. Ravno crawl v predpisani obliki pa je težak in zahteva dolgih vaj. Izkušnja kaže, da se plavanja najhitreje naučijo otroci; v kakih štirih vajah se naučijo enega izmed običajnih plavalnih načinov, dočim so se pod sestavnim vodstvom g. pisatelja šele v treh tednih naučili — nekakega crawla. Nikar ne precejnjemo crawla, smatrajoč ga kot edinstveni sistem; množico, katero hočemo pribaviti, bi z njim le odbijali. Glavno je, da vsak zna plavati, pa makar zna samo tisto »pasje plavanje«, najelementarnejše plavalne kretnje, povsem prirodne, ki v bistvu tvorijo tudi osnovo — crawlanja; pri otroku kaže z njimi začeti.

Crawlanje, v Evropo iz Avstralije uvedeno leta 1896 (gl. Gasch, Handbuch, 642), je zdaj v visoki konjunkturi in ima prednost prostega sloga; kaj se bo še iz njega razvilo, ne vemo. Vsekako gre crawlu prednost pri dosegih rekordnih uspehov v tekmi, zahteva pa toliko fines, da se mora plavač za nastope v vseh podrobnostih dolgo vežbati in fineše drugih plavačev studirati. Tak vežbač se bo do tekme posvetil samo enosmernemu treningu; le v smislu te enosmernosti morem razumeti pisateljevo trditev (str. 45), da plavalcu škoduje vsak drug sport (lahka atletika, oročna telovadba, tenis itd.), trditev, ki bi bila, splošno izrečena, čisto pogrešna, a niti v navedeni omejenosti pač ne drži popolnoma.

Na str. 11 se navajajo kot panoge plavalnega sporta: 1. plavanje, 2. waterpolo, 3. skoki v vodo. Tu popolnoma pogrešamo potapljanje, a waterpolo je samo ena plavalnih iger.

Dosledno s svojim dosedanjim delovanjem bo g. pisatelj spisal zaslužno knjigo o plavanju sploh.
Dr. Jos. Tominšek.

Križ na Škrlatici, blagoslovitev. Na vrhu Škrlatice (2738 m) so jeseniški Skalaši 26. avgusta 1934 (Plan. Vestnik 1934, 320) postavili 4 m visok železen križ, zaobljubo pokojnega svojega tovariša Sandija Wisiaka, ki jo je bil storil po nesreči na Rožci, ako bo okreval; okreval je, a preden je mogel izpolniti obljubo, ga je podsul plaz na Planjavi, zvesti tovariši pa so prevzeli in izvršili plemenito obvezo in namenili križ spominu Sandija in vseh planinskih ponesrečencev ter opominu živim planincem. Na dan 28. oktobra 1934 so ga štirje pogumni planinci nesli na vrh in obesili na križ črno zastavo z napisom »Čuvamo Jugoslavijo« — svetla Škrlatica se je odela v žalost in bo žalovala pod strašnim udarcem usode dne 9. oktobra istega leta.

Za 4. avgust 1935 pa se je določila blagoslovitev tega pomembnega križa. Kdo ga naj pride blagosloviti, tja gori v Škrlatičino višino? Najvišji svečenik sam se je dvignil, škof dr. Gregorij Rožman sam, on, ki je kar doma v veličastnem zboru vazalov kraljice Škrlatice, v Martuljku, sam planinec v dejanju in, če treba, z besedo.

Na predvečer in ponoči je lilo, kakor pač lije v gorah; planinci pa so se zbirali v Aljaževem Domu, nad poldrugi sto se jih je sešlo; tudi prevzvišeni škof je bil že v Domu in je drugi dan (nedelja, 4. avgusta) še pred zoro daroval v kapelici sv. Cirila in Metoda sv. mašo. Medtem je dež ponehal, nebo pa je vse zastrto z oblaki, gore so zavite v meglo do vznožja. Planinci so v dvomu: »Ali gremo?« Prevzvišeni odloči: »Seveda gremo. Hodil sem v še hujšem.« — In dvignili so se v pobočje Škrlatice, pa gori v njene prepadne stene in strme žlebove, vseh skoraj dve sto skupaj, škof med njimi kot preprost, jim enakovreden planinec. V pet in pol urah vztrajnega vzpona so bili na visokem, hladnem vrhu; megle so se dvigale. Predsednik jeseniške Skale, g. Miha Čop, je izrekel pravo zahvalo prevzvišenemu in je pozdravil zastopnike planinskega polka, med njimi dr. Miho Potočnika, zastopnika Mariborske podružnice g. Lud. Zorzuta, Skalaše in druge planince. Po blagosloplitvi križa je škof dr. Rožman naslovil na navzoče in preko njih na vse planince in na ves narod globoko zajete, tehtne in v srce segajoče besede o tovariškem, planinskem, verskem, narodnem pomenu postavitve tega najvišjega križa. Et meminisse iuvabit... Ko sta še izpregovorila predsednik osrednjega kluba Skale g. Franjo Vilhar in g. Zorzut, so se planinci umaknili mrazu na vrhu v nižje zavetje in so se kmalu popoldne vrnili vsi čili v Aljažev Dom.
J.

Planinska koča pri Sv. Treh Kraljih na Pohorju blagoslovljena. Na južnem obronku Pohorja, pod Velikim Vrhom (1347 m), stoji na majhni jasi sredi temnega gozda prastara cerkev, posvečena sv. Trem Kraljem. Tu je Slovenjebistriška podružnica SPD postavila dokaj prostorno, okusno zgrajeno leseno planinsko kočo, ki je vse leto oskrbovana in nudi dobrodošlo postajališče na južnem predelu Pohorja i tistim, ki pristopajo nanje od juga, od Slovenske Bistrice, i onim, ki s Pohorja (od Peska, Klopnega Vrha, Ruške koče, Mariborske koče) sestopajo na jug; do vsake izmed vseh teh postojank imaš od Sv. Treh Kraljev približno tri ure hoda, po gozdu, po tratah, po grapah. Koča je bila lansko jesen otvorena, letos 4. septembra pa blagoslovljena. Vsaka planinska prireditve se ondi združ

s slovesnim cerkvenim opravilom. To božjo službo, skupno z blagoslovljenjem koče je to leto vzel nase osebno lavantinski knezoškof dr. Ivan Jožef Tomažič, ki je s tem podelil slovesnosti posebno dostojanstven značaj. Razen mnogoštevilnih planincev in zastopnikov oblasti se je ta dan zbrala ob najlepšem vremenu na lepi gozdni jasi, ki so jo proti jugu zaradi razgleda s posekom nekaj dreves razširili, množica ljudstva od vseh strani, gotovo nad 2000, posebno od Sv. Martina, iz Tinj in Koblja, zlasti seveda iz Zgornje in Slovenske Bistrice. Slovesnosti so prisostvovali podban g. dr. Otmar Pirkmajer, župana dr. Lipold (Maribor) in dr. Pučnik (Slovenska Bistrica), sreski načelnik Milan Makar, poslanca Gornjak in Gajšek ter veliko število zastopnikov planinskega društva, raznih sportnih in prometnih društev; tudi vojaška garnizija v Slovenski Bistrici (kapetan Kristofič) je bila zastopana.

Med pokanjem topičev in ob petju pevskega društva Lipa iz Slov. Bistrice je z asistenco gg. župnikov iz Tinj in Koblja škof dr. Tomažič daroval sveto mašo, nato je s pomenljivimi obredi blagoslovil kočo ter z improviziranega odra nagovoril množico, ki ga je z vidno vdanostjo obkobilila; njegove prijazne, pa globoko premišljene besede so zadele na blage srčne strune, so bodrile in svarile, s spominom na sv. Bernarda, ki ga je sv. oče Pij XIII. postavil za patrona planincev.

Predsednik Slovenjebistriške podružnice SPD, g. dr. Jagodič, je prevzišenemu izrekel iskreno zahvalo za trud in čast, je pozdravil vse navzoče in orisal zgodovino stavbe te koče. — Podban g. dr. Pirkmajer je preudarno in stvarno označil pomen te koče in sličnih naprav na Pohorju za napredek te pokrajine v gospodarskem in prometnem oziru. — Kako se uvršča ta koča v celotni ustroj slovenskega planinstva in kako služi širitvi ideje pravega planinstva med domačim prebivalstvom, je povedal urednik dr. Jos. Tomišek; o isti misli, preneseni na bližnje pohorske planinske postojanke, je govoril predsednik Mariborske podružnice SDP, inž. Slajmer. Končno je pohorski glosator L. Zorzut v šaljivih verzih zajel vtise te planinske proslave. J.

† Guido Rey. Iz Turina prihaja vest, da je v 74. letu svoje dobe umrl znameniti italijanski alpinist Guido Rey. Guido Rey je bil v družbi svojega brata Emila, ki se je že pred leti smrtno ponesrečil v gorah, izvršil več prvenstvenih tur v Montblancu, Matterhornu in v Dolomitih. Zlasti se je proslavil z dvema stilistično in vsebinsko izredno lepima knjigama: monografiji o Matterhornu in »Alpinismo acrobatico«, ki označuje in utemeljuje strmo alpinistiko. Z Reyem, ki ga je pred kratkim počastila Francija s križcem častne legije, so Italijani izgubili enega svojih najodličnejših alpinistov starejše šole. Dr. A. B.

Severna stena Grandes Jorasses preplezana. Koncem junija letos sta preplezala monakovska plezalca Rudolf Peters in Martin Meier severno steno gore Grandes Jorasses ki so jo bili pred njima zaman skušali premagati alpinisti raznih narodnosti. Splošno se je smatrala severna stena Grandes Jorasses kot zadnji veliki problem v Alpah. »Times« imenujejo to turo »najdrznejše podjetje, kar jih je bilo kdaj izvršenih v Alpah«. — Eno leto poprej je naskočil to steno, ki leži v območju Mont Blanca, isti Rudolf Peters v družbi z Rud. Haringerjem, ki se je ob tej priložnosti smrtno ponesrečil. Vsega skupaj je poskusilo premagati to steno okrog 40 raznih alpinistov, zato je naravno, da Nemci sedaj z velikim ponosom beležijo ta uspeh. Dosedaj so vse poskuse zavrnile snežne in kamene lavine, ki neprestano grme skozi kuloarje in kamine te stene. Tudi Peters in Meier sta doživela tak plaz, ki je sicer ranil Meierja, a ga ni zadržal, da ne bi zmagoslavno dokončal vzpona. Dr. A. B.

Severna stena Matterhorna drugikrat preplezana. — Brata Franc in Toni Schmid sta leta 1931 z enim prenočevanjem v 33 urah prvokrat preplezala dotlej nepremagano severno steno Matterhorna. Letos se je v slabih vremenskih razmerah isti vzpon kot drugima posrečil Jos. Schmidbaueru in Ludoviku Leißu; bila sta od 16. do 18. julija 46 ur v tej strašni steni, kjer sta v ledeni strmini, viseč z vrvo na klinih, pod seboj niti pol metra prostora, dvakrat prenočila, a plezala 29 ur — neverjetno, kaj tvega in prenese planinsko navdušenje! Schmidbauer sam je opisal ta vzpon v Österr. Alpenzeitung 1935, 203 (seš. 1161).

Mira Zupančič (odkritje plošče). V nedeljo, 8. septembra 1935, se je zbral ožji krog znancev in prijateljev tragično (28. VI.) preminule Mire Zupančič blizu Češke koče k odkritju spominske plošče. — Ob navzočnosti staršev in sestre se je izvršila tiha planinska svečanost, ki je globoko v srce segla vsem navzočim. Blagoslovitev plošče je izvršil g. Vinko Zor, ki se je nato kot človek ter zastopnik SPD in Aljaževega kluba z globokimi besedami spomnil rajnike in njenega visokega stremljenja. Z lepim govorom je počastila spomin svoje prijateljice gđ. Mira Krušičeva in takisto g. Ele Longyka v imenu planinskih tovarišev.

Spominski križ Marjanu Benediku je pod Jalovčevim ozebnikom 1. sept. blagoslovil katehet Josip Zužek iz Kranja, ki se je v lepih besedah spomnil mladega, vrlega pokojnika. Govorili so mu tudi: njegov tovariš Janez Bučer, Tone Vidic in Željko Križnar; fantje iz Stražišča pri Kranju pa so mu zapeli.

Planinski kongresi. Dne 1. in 2. septembra se je vršil v Dubrovniku kongres »Saveza Planinskih Društev Jugoslavije«, obenem z raznimi izleti na gore in na morje; dne 14. in 15. septembra pa je bil v Krakovu kongres »Asociacije Slovenskih Planinskih Društev«. Pri obeh je bilo SPD zelo dobro zastopano. — Pripravljena imamo poročila.

Pavličev stolp pri Sv. Pankraciju na Pohorju je bil dne 22. septembra kot sijajen obmejni razglednik ob velikem ljudskem slavlju otvorjen in blagoslovljen. — Poročilo sledi.

Razgled po planinskih časopisih.

Hrvatski Planinar. Št. 7/8, 9. — Gjurici razpravlja o planinskem udeleževanju posebno v podružnicah, ki dozdevno nimajo delokroga, in o pripotegnitvi mladine. — Krivokapić zaključuje svoja izvajanja »Planinec in človek«, govori o izrabi naravnih sil in o gorah kot »duševnem vežbališču« modernega človeka. — Dr. Flegler je o Čvrstnici Planini (severozapadno od Mostarja) spisal, združeno s potopisom, celo monografijo o tem pogorju (s skico). — Dušan Jakšić nadaljuje v vseh številkah svoje izčrpno poročilo o planinah v Bolgariji. — Gjuro Pany kaže, da najde planinec tudi na Jadranu svoj delokrog, zlasti seveda v smislu turizma. — Pero Lučić-Roki nas vodi s Sinja na Svilajo Planino. — Kako se naj čuva in porablja gozdnata planina, uči inž. J. Grünwald v predavanju o Zagrebški Gori kot šumskem izletišču. — Predsednik novoustanovljene alpinistične sekcije (23 članov) Slavko Brezovecki opisuje tri svoje vzpone, ki sicer niso prvenstveni, a izpričujejo njegove plezalske sposobnosti: 1. Severozapadni greben Jalovca, s skico (prvi vzpon Maischberger in Pfannl 1900; glej »Naš alpinizem«, str. 94); 2. Severna grapa Jalovca (1928; Fuchs in Gogiutti; »Naš alpinizem«, str. 96); 3. Preko jugovzhodne stene Kleka (dve leti prej jo je preplezal znanec, a je ni opisal; torej?). — Poleg drobnih društvenih in drugih vesti je v 7/8 zvezku poročilo o letni skupščini Matice HPD. Društvo šteje skupno 7150 članov, med njimi Matično društvo 4428, vseh 51 podružnic 2712; saj je 5 podružnic, ki imajo le 10 do 30 članov, nad 100 članov šteje le 10 podružnic (največ Visočica - Gospić 301, nato Velebit-Sušak 278 in Mosor - Split 245). Hrvatski Planinar ima 587 naročnikov (Matično društvo 436, podružnice 151). Število koč pa se je povečalo za 4; Tomislavov Dom se gradi (proračun 1,700.000 Din, društvo ima zanj nad 1 milijon dinarjev pripravljenih), z vodovodom in hidrocentralo. J. T.

Mitteilungen des DÖAV prinašajo v letošnji avgustovi številki članek »Staro in novo iz Julijskih Alp (jugoslovanski predel)«, ki ga je napisal dr. Ernst Herrmann z Dunaja. — Pisec se v uvodu peča s splošnimi navodili glede meje, potnega lista, dohodov, literature (slovenske ne pozna) ter kart. Nove vojaške jugoslovanske karte so mu tudi neznane; v toliko moramo popraviti njegovo trditev, da ni modernih kart. — Nadalje našteva pisec novejša pota v naših gorah, pohvalno omenja zlasti zavarovane plezalne steze na Vrbanovi Špici, Rjavini in Cmiru ter nadelana pota na Prisojniku in Mojstrovki. Dr. Herrmann končuje informativni članek z ugotovitvijo, da omejene gore nudijo krasote in užitke, ki jim v Alpah ni para. — V sept. poslovno

poročilo iz l. 1934/35, ki prinaša toliko zanimivega in zlasti za funkcionarje plan. društev poučnega, da naj bi si ta članek prečital vsak odbornik društva in podružnic. — Poročilo tega društva, ki šteje nekaj manj ko 200.000 članov (zadnja leta število pada, lani zlasti zaradi zapore, ki jo je proglasila Nemčija in ki je ovirala potovanje Nemcem v Avstrijo). — Društvo ima sedaj 416 sekcij. Dohodki so znašali v preteklem letu RM 821.000 (okrog 16,000.000 Din!) ter so kljub izpadu Nemcev presegli proračun.

Les Alpes — Die Alpen — Le Alpi (glasilo Švicarskega alp. kluba) prinaša v sept. številki opis vzpona čez severnozpadno steno Dent Blanche, skrajno tvegano, 36 ur trajajočo turo, ki jo je izvršil in opisal ter z lepimi ilustracijami opremil Karl Schneider. — Sport v visokem gorovju je naslov članka, ki ga je napisal Rudolf Campell, krasna studija o psiholoških, fizioloških in npravstvenovzgojnih učinkih alpinizma. — Willy Zeiler kramlja prijetno o gorskih pticah (kavkah). — Albert Gos piše (v francoščini) spomin slikarja planin. — Sam. Aubert opisuje gorske anemone in zlatice. — Frédéric Montandon objavlja lingvistično studijo Alpe in keltščina. — Samuel Plietz pobija v članku »Wollen wir eine Rangliste im Bergsteigen?« prizadevanje, da se goré kategorizirajo po težavnosti vzponov s številkami 1—6 ter vidi v tem čisto sportne momente, ki jih je po njegovem mnenju treba izločiti iz planinstva. Pisatelj se ne strinja s »Sportom«, ki je objavil sledeči stavek: »Izkušnja zadnjih desetletij uči, da hribolazci stare šole iščejo samoto in so naravnost nasprotni prometu. Če hočemo poživiti gore in dvigniti promet, moramo storiti odločilen korak, čeprav s tem vzbudimo pri hribolazcih starejše generacije občutke, ki bodo nasprotovali in odklanjali to novo početje. V prvi vrsti je treba v tej zvezi omeniti veliko dinamično silo moderno pojmovanega sporta. Mi moramo smisel za Alpe in hribolastvo prenesti na polje sporta. Na ta način bo padlo lirično doživetje na drugo mesto in dobilo podrejen pomen, dejanje in zadoščenje nad čimom pa bo stopilo v ospredje.« — Poleg naštetih člankov vsebuje številka še precej drugih zanimivosti; vsebina tega zvezka je izredno mnogovrstna in bogata.

Deutsche Alpenzeitung. Septembrski zvezek te lepe, reprezentativne revije je posvečen »Jeseni v planinah«. Bolj govorno nego članki »Lepa jesen«, »Južnobavarska jesen«, »Jesen v Švici«, »Jesen smučarja« itd. opevajo lepoto jeseni v gorah priložene slike, med katerimi so nekatere take mojstrovine, da povsem podajajo svojevrstno jesensko ubranost v prirodi. Med fotografi je zlasti omeniti imena: Walter Niessen, Knoll, Angermeyer, Gaberell, Hans Wähler, H. Reich.

Der Bergsteiger. Septembrski zvezek zaključuje XIII. letnik te revije, ki prinaša — kot ponavadi — precej lepega štiva. Omembe vredna je stalna rubrika tega lista »Kleine Bergerfahrungen« (»male izkušnje v gorah«), ki prinaša vedno obilico praktičnih migljajev in poukov o opremi itd. — Tudi fotokotiček je vedno zelo zanimiv. Članki: Hall na Tirolskem — Oblaki, s krasnimi posnetki Hermana Königa — Vzhodna stena Riffelkopfa — Iz glavnega mesta Mehike na Popocatepetl — Križem kražem po skupni Rieserferner in drugi.

Turista ve Poloce je naslov ilustrirane revije, ki jo izdajajo letos prvo leto Polskie towarzystwo tatrzańskie, dalje poljska smučarska zveza in zveza kajak-klubov. Časopis prinaša na dobrem papirju prav lepe slike in poljudne članke. Člani imenovanih treh organizacij ga prejemajo brezplačno. Septembrski zvezek prinaša članek o kulturi pri vodni turistiki ter z učinkovitimi slikami opremljeno reportažo »Polska odprava v Kavkaz« (kjer so bili Poljaki v preteklem poletju). Članek še ne prinaša poročila o delu ekspedicije, temveč na splošno geografsko skico Kavkaza in kratko zgodovino glavnih alpskih podjetij v gorovju.

Tu Vuno, glasilo grškega planinskega društva (»Helenikós orivatikos sindesmos«) prinaša v svoji majski številki popis prvenstvenega vzpona slovenskih planincev (prof. Marjana Lipovška in Leva Pipana) po severni steni na Skolion (2909 m), tretjega najvišjega vrha v Olimpu. Članek je sestavljen po pismu prof. Lipovška; pojasnjuje ga slika sev. stene Skoliona z vrisano smerjo.

Dr. A. B.